

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Náročné chování dětí v mateřské škole
Challenging behavior of children in kindergarten

Iveta Abrmanová

Vedoucí práce: Mgr. Anna Kubičková
Studijní program: Speciální pedagogika (B 7506)
Studijní obor: B SPPG (7506R002)

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Náročné chování dětí v mateřské škole potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Českých Budějovicích dne 12.7.2021

Chtěla bych poděkovat Mgr. Anně Kubíčkové, vedoucí mé bakalářské práce, za cenné rady a velkou pomoc, ochotu i čas, které mi věnovala. Poděkování patří i všem účastníkům výzkumného šetření, bez jejichž ochoty by práce nemohla vzniknout.

ABSTRAKT

Tato práce se zaměřuje na děti v mateřské škole, u nichž se projevuje náročné chování. Bakalářská práce se skládá ze dvou částí, a to z teoretické a praktické části. V teoretické části je vymezen rozdíl mezi problémovým chováním a poruchou chování, a taktéž jsou zde popsány různé příčiny vzniku náročného chování. Další část je věnována rodině jako vlivnému prostředí, jež může jedince v předškolním věku stimulovat jak pozitivně, tak i negativně. Následně je uvedena kapitola, která se zaměřuje na mateřskou školu jako instituci, ve které se setkáváme s náročným chováním dětí. Také se zde uvádí závažnost spolupráce pedagogů s rodiči, diferenciací projevů náročného chování a taktéž rozličné přístupy doporučované odborníky, jakými lze dosáhnout žádoucího chování u těchto dětí. Teoretické poznatky, jež jsem získala studiem mnoha publikací, doplňuji taktéž praktickými poznatky, které jsem získala skrze rozhovory a dotazníky s deseti pedagogy ze tří mateřských škol. Cílem bakalářské práce bylo prozkoumat problematiku náročného chování dětí v mateřských školách a zjistit, které z přístupů pedagogů jsou vhodné.

KLÍČOVÁ SLOVA

Náročné chování, rodina, mateřská škola, děti, výchova

ABSTRACT

This work focuses on children in kindergarten who show difficult behavior. The bachelor thesis consists of two parts, namely the theoretical and practical part. The theoretical part defines the difference between problem behavior and behavioral disorder, and also describes the various causes of challenging behavior. The next part is devoted to the family as an influential environment that can stimulate individuals in preschool age both positively and negatively. Subsequently, there is a chapter that focuses on kindergarten as an institution in which we encounter challenging behavior of children. It also mentions the importance of cooperation between teachers and parents, the differentiation of manifestations of challenging behavior, as well as the various approaches recommended by experts, which can achieve the desired behavior in these children. I also supplement the theoretical knowledge I gained by studying many publications with practical knowledge I gained through interviews and questionnaires with ten teachers from three kindergartens. The aim of the bachelor's thesis was to examine the issue of challenging behavior of children in kindergartens and to find out which of the approaches of teachers are appropriate.

KEYWORDS

Challenging behavior, family, kindergarten, children, education

Obsah

Úvod.....	8
1. Problémy v chování a poruchy chování.....	9
1.1 Problémy v chování	9
1.2 Poruchy chování	10
1.3 Etiologie	11
2 Rodina a její vliv na dítě.....	13
2.1 Typy a problémy rodiny	13
2.2 Vliv rodičů na chování dítěte	14
2.3 Styly rodičovské výchovy	15
2.4 Výchovné prostředky	17
2.4.1 Odměny	18
2.4.2 Tresty	18
3 Mateřská škola.....	20
3.1 Spolupráce s rodiči.....	20
3.2 Vzájemná spolupráce s kolegy	21
3.3 Náročné chování dětí v mateřské škole.....	21
3.3.1 Agresivní chování	21
3.3.2 Děti a výchova bez hranic.....	24
3.3.3 Cucání palce.....	25
3.3.4 Pomočování (enuréza).....	25
3.3.5 Pomalé tempo.....	26
3.3.6 Neposednost.....	26
3.3.7 Nesoustředěnost	26
3.3.8 Problémy s jídlem	27

3.3.9	Strach.....	27
3.4	Pedagog v mateřské škole.....	28
3.5	Obecná doporučení pro žádoucí chování dítěte.....	29
4	Výzkum.....	30
4.1	Cíl výzkumu.....	30
4.2	Výzkumné otázky.....	30
4.3	Kvalitativní výzkum a kvantitativní výzkum.....	30
4.4	Metody výzkumného šetření.....	31
4.5	Výběr respondentů.....	32
4.6	Výzkumné šetření.....	32
4.6.1	Výzkumná data a výzkumné otázky.....	33
4.6.2	Analýza dat.....	33
4.6.3	Shrnutí.....	45
	Závěr.....	48
	Seznam použitých informačních zdrojů.....	50
	Seznam příloh.....	55
	Seznam tabulek.....	78

Úvod

Důvodem k vypracování mé práce se stalo častější setkávání s dětmi, které se chovají náročně. Jejich chování je jak pro pedagogy, tak i pro ostatní děti ve třídě náročné, protože dané chování narušuje běžný denní režim v mateřské škole. Každý pedagog na chování dítěte může mít odlišný názor a v tu chvíli se nemůže shodovat ani jeho přístup s kolegy. Otázkou přístupu k dětem s náročným chováním se budu zabývat ve své praktické části. Teoretickou částí se budu snažit shrnout základní informace o náročném chování, příčiny, projevy, prevenci a možnosti jeho ovlivnění. Dále se v této části budu zajímat o vliv rodiny a jejím působení na dítě doma i ve škole.

V mateřské škole se můžeme setkat s hodnými, poslušnými, pozornými dětmi, ale také agresivními, neposlušnými, nepozornými dětmi a podobně. Pedagogové se starají o to, aby byly každému dítěti naplněny jeho potřeby a mohlo se učit, zdokonalovat v dalších oblastech. Pokud jsou mu naplňovány jeho základní potřeby, jeho agresivní, neposlušné, nepozorné chování se většinou vytrácí. Pokud se tak neděje nebo se jeho jednání zhoršuje, měli bychom se o toto chování dále zajímat a přemýšlet nad tím, proč se jeho počínání nezlepšuje. Pedagog má za úkol všimnout si zvláštností v chování dětí a popřípadě na ně upozornit rodiče. Často je učitel z mateřské školy ten, kdo jako první může upozornit na nevhodné chování dítěte. Tato situace poté vyžaduje spolupráci učitele, rodiče, dítěte i odborníků.

Chtěla bych svou bakalářskou prací přispět ke změně pohledu na děti s náročným chováním, které potřebují individuální přístup pedagogů, a navrhnout možné přístupy pro začínající pedagogy z důvodu větší frekvence dětí se speciálními vzdělávacími potřebami nacházející se v mateřské škole.

Já se ve své práci také setkávám s dětmi s náročným chováním a snažím se je zařadit do kolektivu a běžného režimu mateřské školy. Když jsem v mateřské škole začínala pracovat, nevěděla jsem, jak přistupovat k dětem s náročným chováním. Proto jsem si pro svou práci vybrala toto téma, které by mohlo pomoci jak teoretickými, tak praktickými poznatky dalším pedagogům.

1. Problémy v chování a poruchy chování

Sociokulturní normy udávají míru adekvátnosti projevů dětského chování a tyto projevy nebo chování jsou obecně přijímány. Pokud se projev konkrétního jedince liší od přijaté normy, pak se v očích ostatních stane nositel tzv. problémovým (Michalová, 2012).

Děti si od mala testují hranice svých vychovatelů, zkouší, co ještě může a co už nikoli. Dítě v mateřské škole může získat označení zlobivé dítě, ale to je jen výsledek vzájemného působení vychovatele a dítěte. Jiný učitel může s tím daným dítětem vycházet bez problémů. Kromě toho se můžeme setkat i s dětmi, které se chovají tak, až je to neúnosné. Jejich chování je třeba konzultovat s rodiči a v těžších případech vyžaduje spolupráci odborníků (dětský psychiatr, neurolog), popř. dětského diagnostického ústavu, střediska výchovné péče a jiné. Rodiče mnohdy problémy zlehčují a spolupráci odmítají, protože doma se dítě takto neprojevuje (Michalová, 2012; Slowík, 2016).

Mezi příčiny, které ovlivňují výskyt méně vhodného chování se nejčastěji uvádí genetická výbava, temperament, osobní historie dítěte, rodinná atmosféra, vliv skupiny vrstevníků, stádium vývoje, ve kterém se dítě nachází (Michalová, 2012; Fischer, Škoda, Svoboda a kol., 2014; Slowík, 2016)

1.1 Problémy v chování

Vágnerová (2004) uvádí, že problémové chování dítěte je tehdy, když pedagogické zásahy nejsou dostatečné k ovlivnění chování dítěte a přiblížení jej k požadované normě.

Michalová (2012) uvádí, že příčiny problémového chování mohou být vnitřní (duševní zdraví, potíže se sluchem či zrakem, vedlejší účinky léku apod.), vnější (osobní prostor, zneužívání, zasedací pořádek, hluk, přelidněnost apod.) nebo mezilidské (problémy s komunikací, strach, naučené chování, nedostatečné oceňování apod.).

Dítě vykazuje problémové chování např. při rozvodu rodičů, ztráty blízké osoby či zvířete. V těchto zátěžových situacích si dítě neumí poradit, neví, jak situaci zpracovat a začne na sebe upozorňovat. Jedinec se chová problémově proto, že chybně řeší své konflikty. Problémové chování dítěte trvá kratší dobu (Michalová, 2012).

1.2 Poruchy chování

Vojtová (2004) mluví o poruchách chování jako o problémech v reakcích, projevech, sociálních vztazích dítěte. Jeho chování označuje jako neakceptovatelné a regulace chování je oslabena. Chování se liší od odpovídající věkové, kulturní či etnické normy a má neblahý vliv na školní úspěšnost. U poruch chování se nejedná o přechodné reakce na stresující události. Vyskytuje se ve více než jednom prostředí (Bendová, 2015).

Fischer a Škoda (2008) definují poruchy chování jako vzorce chování, které jsou v dané sociokulturní normě nežádoucí, nechtěné nebo až nepřijatelné. Jedná se o odchylku v oblasti sociálních vztahů, kdy jedinec není schopen respektovat normy, psaná i nepsaná pravidla chování odpovídající jeho věku.

Jde o dlouhodobé chování alespoň po dobu šesti měsíců, které se vyskytuje doma i mimo domov. U dětí předškolního věku si můžeme všimnout varovných signálů např. rigidity vzorců chování, stereotypu střetů s okolím, intenzity chování či výchovnou nepoddajnost. Poruchy chování souvisejí s vývojem dítěte a přístupem vychovávajícího k dítěti. Jako příklad bychom mohli uvést výbuch zlosti, který je normální pro tříleté děti (Michalová, 2012)

Podle Diagnostického a statistického manuálu duševních poruch (DSM-V) se poruchy chování (dále také poruchy ovládní impulsů, disruptivní porucha) projevují problémy v ovládní svých emocí a chování, to může být součástí i jiných poruch uvedených v DSM-V. U těchto poruch se setkáváme s narušením práv ostatních, jedinci nepřijímají autoritu ani společenské normy (agrese vůči lidem a zvířatům, ničení majetku, podvodné chování nebo krádeže, vážné porušování pravidel).

Mezi poruchy chování řadí MKN-10 poruchu chování ve vztahu k rodině, nesocializovanou poruchu chování, socializovanou poruchu chování a poruchu opozičního vzdoru (MKN-10, 1992).

1.3 Etiologie

Odborníci se shodují, že příčiny vzniku jsou tzv. multifaktoriální. Jde tedy o více rizikových faktorů, jako jsou biologické, psychologické, sociální. Vedle dědičných a psychických faktorů je důležité sociální okolí jedince či skupiny (Michalová, 2012; Fischer, Škoda, Svoboda a kol., 2014; Vágnerová, 2004).

Odborníci uvádějí nejčastěji tyto příčiny, které ovlivňují chování: (Michalová, 2012; Fischer, Škoda, Svoboda a kol., 2014; Kocurová, 2002).

Jedná se o genetickou výbavu, kterou dítě dědí od rodičů. Děti mohou získat určité predispozice k násilnému chování. To znamená, že by se mohly chovat při napadení agresivněji než ostatní děti. Dalším faktorem můžeme uvést temperament dítěte, který určuje intenzitu reakcí dítěte. Tyto reakce v obtížných situacích mohou být klidné, dítě si s obtížemi hravě poradí, ale také bojovné, reakce může být nepředpokládaná až přehnaná. Taky osobní historie dítěte, významné okamžiky, události, mohou mít silný vliv na formování chování. Pokud se dítě setkávalo s agresivitou, bude se nejspíš v určitých situacích chovat agresivněji než jiné děti. Dále jde o rodinu, ve které žije a má na jeho chování vliv. V neposlední řadě se jedná také o jeho vrstevníky, se kterými se stýká. Přizpůsobuje se svým vzorům a přejímá jejich chování, které nemusí být vždy žádoucí (Michalová, 2012).

Train (2000) uvádí jako možné příčiny:

- Dědičnost.
- Duševní poruchy. Je pravděpodobné, že pokud rodiče trpí nějakou duševní poruchou, depresí, bude jejich dítě ohroženo možnými problémy v chování. Může trpět jejími důsledky, nemusí poruchy zdědit.
- Stresové situace (například vidět nějakou vážnou nehodu) mohou na dítěti zanechat stopy. Dlouhodobá nemoc, se kterou se dítě špatně vyrovnává, a to i u rodinných příslušníků.
- Rozvod a úmrtí blízké osoby také dokáže ovlivnit chování dítěte.

- Rodinné prostředí: Špatné soužití rodičů, nízké postavení rodiny v komunitě, v malém bytě žije hodně osob, v početné rodině nemá dítě dostatek pozornosti, velké osobní problémy zamezující péči o dítě, nezaměstnaní, zapletení do zločinu
- Skryté problémy: týrání a zneužívání (citové, fyzické týrání, sexuální zneužívání), šikana, domácí násilí, velké změny, chování rodičů, výchovné styly, velikost rodiny, sourozenci, potíže ve škole (velikost třídy, vztahy s učiteli).

2 Rodina a její vliv na dítě

Rodina je prvním místem, se kterým se dítě setkává a ve kterém dochází k první socializaci dítěte. Rodina předává dítěti své hodnoty, postoje, názory, vzory chování, zvyky a tradice, přesvědčení a také by se dalo říct návod na budoucí život (Petrusek, 1996; Kraus, Poláčková, 2001; Fischer, Škoda, Svoboda a kol., 2014).

2.1 Typy a problémy rodiny

Podle funkčnosti směrem k dítěti rozdělují Helus rodiny na:

Funkční rodiny, které zajišťují kvalitní podmínky a dobře plní svoji funkci.

Problémové rodiny, které neplní dobře svoji funkci, ale nenarušují vývoj dítěte ani život rodiny. Rodiče mají určitou krizi, při které hrozí rozpad rodiny, snaží se krizi zahnat a dát věci do pořádku. Tato krize a rozpad rodiny může mít negativní dopady na dítě.

Dysfunkční rodině chybí dlouhodobé plnění některých z rodičovských funkcí. V rodině se může vyskytovat např. alkoholismus, podprůměrné příjmy, nevyhovující bydlení. Je narušena socializace dítěte. Situace bývá závažná a je nutné vyhledat pomoc. Při rozchodu rodičů dítě značně trpí, a to na něm může zanechat následky (traumata).

Afunkční rodina nezabezpečuje základní potřeby dítěte, neplní svůj účel. Tyto případy jsou závažné a většinou je řeší soud, který může rodině dítě odebrat a zbavit rodiče rodičovských práv (Dunovský, Dytrych, Matějček, 1995; Helus, 2007).

Fischer a Škoda (2008) říká, že rodina může také způsobit vznik a rozvoj psychických problémů a následně sociálně patologických jevů. K nejzávažnějším problémům, které mohou dítě negativně ovlivňovat, řadí problémové, dysfunkční a afunkční rodiny, které se pojí s psychickou deprivací. Dále sem také zahrnuje rodiče, kteří se sami chovají asociálně a antisociálně. Na vině může být úplnost/neúplnost rodiny, náhradní rodinná péče, ústavní výchova. V neposlední řadě jde také o selhávání, absenci řízení a kontroly dítěte nebo vysoké nároky na dítě.

Michalová (2012) uvádí, že je dítě mnohdy označováno za problémové, pokud pochází z rodiny nezralé, přetížené, rozvodové, nevlastní a disociované.

- Nezralá rodina – jedná se o velmi mladé lidi, kteří spolu žijí nebo jsou manželé kvůli brzkému neplánovanému těhotenství, jsou závislí na rodičích, a to jak ekonomicky, tak psychicky. Dítě v takové rodině přichází o pocit bezpečí a nebuduje si důvěru k ostatním lidem. To se může v budoucnu promítnout do jeho chování.
- Přetížená rodina – neočekávané obtíže (např. v zaměstnání, konflikty v rodině, nemoc či úmrtí) mohou zasáhnout do chodu rodiny a projevit se i v chování dítěte. Při vyřešení obtíží se vše urovná včetně chování dítěte a navrátí se rovnováha do rodiny.
- Rozvodová rodina – rozpad partnerských vztahů kvůli dlouhotrvajícím neshodám způsobuje psychickou zátěž celé rodině. Partneři se hádají, pomlouvají se, děti bývají zavlečené do jejich sporů.
- Nevlastní rodina – vznikne po rozvodu, kdy do rodiny přichází nový partner. V tuto chvíli je třeba sladit své výchovné působení na dítě. Tyto rozpory by se mohly promítnout do nevhodného chování dítěte jak doma, tak i mimo domov.
- Disociovaná rodina – jde o situace, kdy se v rodině vyskytuje např. alkoholismus, násilí či prostituce. V rodině se objevuje dlouhotrvající napětí a díky tomu se u dětí může projevit maladaptace, což znamená, že nedochází ke přízpůsobivosti novému prostředí, jde o psychické strádání.

2.2 Vliv rodičů na chování dítěte

Každá rodina má svůj styl výchovy. Do způsobu výchovy patří odměny, tresty, směřování dítěte k uvědomění si důsledků svého jednání a užívání dalších výchovných prostředků. Důležitá je reakce dítěte na konkrétní způsob výchovy. Ve výchově rodiny se odráží jejich životní styl, sociokulturní podmínky, výchovné tradice, vlastní zkušenosti rodičů od své původní rodiny, vlastnosti rodičů, jejich vzájemný vztah i problémy. Je důležité říct, že i vlastnosti a projevy dítěte ovlivňují výchovu. Jde tedy o vzájemné působení dospělých a dětí (Sobotková, 2001, Michalová, 2012).

Základním předpokladem pro příznivý vývoj osobnosti dětí je láskyplný vztah k dítěti. Rodiče mohou dítě přijímat, projevovat mu lásku nebo jej také odmítat, mít k němu chladný

přístup. Z těchto projevů lze vyvodit základní formy emočního vztahu, který může být kladný, střední či záporný (Mertin, Gillernová, 2010).

- Kladný emoční vztah – (kladné komponenty) pohodová komunikace, oční kontakt, naslouchání dítěti, tráví spolu rádi čas, pomáhají si, smějí se spolu, pomazlí se, povzbuzení dítěte v problémech.
- Středně emoční vztah – (kladné i záporné komponenty).
- Záporný emoční vztah – (záporné komponenty) výše uvedené kladné komponenty chybějí nebo jich je málo. Společné činnosti jsou nucené, nepohoda, nechut'. Rodiče bývají časově vytíženi kvůli práci nebo koníčkům. Dítě je odkládáno na hlídání. Rodiče dítě nechválí, nevšímají si úspěchů, naopak připomínají chyby. Mohou dítě ponižovat, vysmívat se mu, trestat ho, projevují vůči němu nenávisť.

Dospělí kladou na dítě různé nároky a požadavky, které více či méně kontrolují. Někteří kladou ale více požadavků, než by bylo zdravo, dítě slyší jen příkazy a zákazy. Dítě se v téhle situaci nemůže samo rozhodovat, být samostatné a převzít tak iniciativu. Jsou od něj žádány maximální výkony, bez ohledu na to, jestli je dítě schopno takovou věc zvládnout. Všechno je rozhodnuto bez dítěte. Opakem je situace, kdy dospělí neklade skoro žádné nároky, plní nesmyslná a nevhodná přání dítěte, dítěti věří, i když si vymýšlí a je schopen obvinít na tomto základě kohokoliv. Odklánějí od dětí všechny překážky. Mezi rodiči může také nastat rozpor, kdy jeden vede tak a druhý naopak (Mertin, Gillernová, 2010; Michalová 2012).

Michalová (2012) uvádí, že nejlepší je se držet zlaté střední cesty, tedy všeho s mírou, protože ze zhýčkaných dětí mohou vyrůst bezohlední tyraní, kteří využívají rozporů mezi rodiči pro své dobro. Každé dítě by mělo znát limity, které si ověří. Je to přirozený jev v živočišné společnosti. Je nutné dítěti stanovit řád, kterým se bude řídit. Jakmile dítě ucítí, že se řád nemusí dodržovat, využije toho ve svůj prospěch. Pokud se rodiče nedokážou dohodnout, měli by navštívit odbornou pomoc (Winterhoof, 2008).

2.3 Styly rodičovské výchovy

V knihách, časopisech i na internetu se můžeme setkat s různými styly výchovy. Některé jsou osvědčené, jiné jsou nové. V minulosti bylo jasně dané, co je správné a co je

nepřístupné. V dnešní době má na výchovu každý člověk vlastní názor a může vychovávat podle svého uvážení (Fischer, Škoda, Svoboda a kol., 2014).

Výchovou rodičů myslíme určité výchovné strategie, chování a jednání včetně problematiky odměn a trestů. Výchovný styl závisí na situačních, socioekonomických, sociokulturních faktorech, hodnotovém systému, očekávání a osobních vlastnostech rodičů (Gillernová, 2011).

Můžeme se setkat s rodiči, kteří dětem dopřejí vše, co mají rádi, neumějí projevit nesouhlas s nevhodným chováním, v těžších situacích nedovedou reagovat jinak než křikem. Chování k dítěti by mělo být vědomé, hodnotově orientované a nemělo by být zkratkovité (Michalová, 2012).

Odborníci tvrdí, že je ve výchově důležité nastavit jasná a srozumitelná pravidla, která se budou dodržovat. Jejich opakování pak pomáhá dětem cítit se klidně a bezpečně. Život je pro děti poté čitelnější, srozumitelnější (Michalová, 2012; Fischer, Škoda, Svoboda a kol., 2014).

Různé dělení výchovných stylů

Lewin-Tři styly

Autokratický výchovný styl (dominantní) je založen na disciplíně, nekompromisnosti a trestu. Komunikace je převážně jednosměrná. Jde o velmi přísný styl, který má blízko k týrání. Pravidla jsou sice důležitá, ale jejich striktní dodržování pozastavuje rozvoj osobnosti dítěte. Jedinec se podřídí tomuto stylu a již nebude schopen umět sám za sebe rozhodovat nebo se rychle osamostatní a odcizí se s rodiči. Dítě vychovávané tímto stylem by mohlo postrádat spontaneitu a samostatnost, ve vztazích se může projevit agresivita. Jedinci mohou mít menší sebevědomí a být méně šťastní.

Liberální výchovný styl je opakem autokratického stylu. Jde o slabé vedení rodičů, které nechává dítěti naprostou volnost bez omezování, kontrolování. Požadavky na dítě nejsou skoro žádné. Rodič vnímá dítě jako jedince s již vytvořenými všemi potřebnými informacemi o správném či nesprávném chování. Tyto informace pocházejí dle nich z genetické vybavenosti dítěte. Rodič dítěti obvykle ve všem vyhoví. Tento styl může vést k výchově egoistické osobnosti.

Demokratický výchovný styl (integrační) nastavuje jasná, ale přitom jednoduchá pravidla. Učí dítě odpovědnosti za své jednání. Sankce se většinou nevyužívají a pokud ano, tak jsou dítěti vhodně objasněny. Dítě má možnost seberealizace, ale je taktéž vedeno k respektování potřeb ostatních členů domácnosti, a to včetně vzájemné pomoci (např. lehké domácí práce). Děti takto vychovávané by teoreticky mohly být nezávislé, kamarádké, nakloněné spolupráci a schopné sebeprosazení. Tento styl je podle odborníků považován za nejvhodnější (Čáp, Čechová, Bosček, 2000).

Baumrindová, Maccoby a Martin – čtyři styly

V určování výchovného stylu využívají projevy emočního vztahu (akceptující, odmítající) a kombinují je se způsobem výchovného řízení, který je charakterizován mírou požadavků, nároků a kontroly.

Autoritářský výchovný styl – rodiče mají odmítající, kontrolující a náročný postoj při výchově. Dítě stále kontrolují a není kladen důraz na jeho potřeby a zájmy. Kladou na dítě vysoké nároky.

Autoritativně vzájemný styl – rodiče mají také náročný a kontrolující postoj při výchově, přitom ale akceptují potřeby a zájmy dítěte. V rodině jsou nastavena pravidla, o kterých se může diskutovat.

Zanedbávající styl – rodiče mají nenáročný a nekontrolující styl výchovy a odmítavý postoj k dítěti. Rodiče se o dítě nezajímají, a to ani o jeho aktivity, zájmy. Nejsou kladeny nároky ani stanovená pravidla.

Shovívavý styl – rodiče akceptují dítě, nekladou mu nároky ani jej nekontrolují. Nepožadují po něm dodržování pravidel či jiných požadavků. Dítě je emočně podporováno, naslouchá se mu a je zde snaha o porozumění mu (Gillernová, 2011).

2.4 Výchovné prostředky

Výchovnými prostředky, které užíváme, ovlivňují především chování vychovávaného. Ke každé výchově patří výchovné prostředky, mezi které můžeme zařadit odměny a tresty (Matějček, 1994).

Čáp (1997) uvádí, že odměny a tresty se používají od dávné historie. V dějinách šlo především o tresty ponižující až drastické. U Čápa je známé, že odměny bere jako efektivní formy výchovy a tresty neuznává, protože mohou nedobře pozměnit a zanechat stopy v chování dítěte.

Naproti tomu J. A. Komenský fyzické tresty uznával a až ve 20.století se o výše zmíněném začalo pochybovat (Mádrová, 1998).

Mádrová (1998) také uvádí, že odměny na dítě působí lépe než tresty. Dítě nemá poslouchat kvůli trestu, ale kvůli lásce k rodičům.

Matějček (1994) poukazuje na to, že nadměrné užívání odměn může vést k pocitu nadřazenosti a nepřiměřené tresty k pocitu méněcennosti.

2.4.1 Odměny

Odměnou může být pro dítě poskytnutí pomoci, zájem o výsledky jeho činnosti, pochopení chyb, pohlazení, společné prožívání času, naslouchání, odpuštění (Mádrová, 1998).

Odměny podle Mádrové (1998): zklidňují, vyvolávají jistotu, zvyšují sebevědomí, podporují kladné vztahy, pomáhají překonávat překážky, vyvolávají radost atd.

Fialová (2016) říká, že by se mělo dítě za žádoucí chování občas odměnit.

Podle Matějčka (1994) je potřeba donucovací prostředky nahradit povzbuzovacími a žádoucí chování by se mělo samo dostavovat.

Train (2000) uvádí, že bychom měli spíše přemýšlet, jak oceňovat dobré chování, místo trestání toho špatného. Jako odměnu vidí například pochvalu, úsměv.

2.4.2 Tresty

Severe (2007) říká, že trest by měl být vybrán tak, aby omezil nevhodné chování. Vhodným trestem není opakovaný trest, který nepůsobí změny v chování a nejsou tím myšleny ani hněv, křik, hrozby či výprask. Neměli bychom trestat, když jsme rozrušeni. Trest by neměl mít za úkol zahanbit dítě, měl by být důsledný, krátký a jednoduchý.

Trestem pro dítě může být například mlčení, skákání do řeči, přehlédnutí snahy o nápravu, nemožnost podat vysvětlení, zdůrazňování chyb, odvrácení pohledu, výsměch a další (Mádrová, 1998).

Trest může způsobit: nepříjemné pocity, zaměření pozornosti na nechtěné chování, vytváření pocitů neúspěchu, oslabení sebejistoty, strach, děti se mohou začít vyhýbat zodpovědnosti za své činy, agresivní tresty mohou vést dítě k agresivnímu chování vůči ostatním atd (Mádrová, 1998; Severe, 2007).

Fialová (2016) říká, že účinnější je vysvětlování než trestání. Problematické situace bychom neměli řešit křikem a bitím, bývá to projevem bezradnosti.

Říčan (2013) se k tomuto tématu vyjádřil tak, že když už se rodič rozhodl uložit dítěti trest, musí si být jist, že na něj to dítě stačí svými schopnostmi.

Pokud se dítě po vysvětlování stále chová nevhodně, je načase využít účinný trest. Jako vhodný trest by mohlo být zrušení předem domluvené zábavy, zvláštní domácí práce, dřívější odchod do postele. Chování dítěte se nezmění do doby, kdy dítě pocítí následky svého nesprávného chování (Train, 2000).

3 Mateřská škola

Mateřská škola je instituce, která nemá za úkol přebírat výchovu dětí za rodiče, ale má své výchovně-vzdělávací úkoly a snaží se je plnit za spoluúčasti zákonných zástupců. V mateřských školách se pracuje podle Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (RVP PV), který formuluje obecné cíle předškolního vzdělávání a jeho rámcový obsah. Tento dokument akceptuje přirozené vývojové odlišnosti a respektuje individualitu dítěte předškolního věku. Pro realizaci předškolního vzdělávání v mateřské škole je důležitá její materiální vybavenost, správná životospráva a psychosociální podmínky, které dětem umožňují cítit se bezpečně a směřují tak ke spokojené a postupné adaptaci dítěte (Michalová, 2012).

Hlavním cílem Rámcového vzdělávacího programu, který je ke stažení z portálu MŠMT, je všestranný rozvoj osobnosti s ohledem na jeho individuální potřeby. Individualita dítěte je kladena na první místo v předškolním vzdělávání (Fialová, 2016).

Ve vzdělávání se podporuje těchto pět oblastí, které se vzájemně propojují (portál MŠMT):

- 1) Dítě a jeho tělo – biologická
- 2) Dítě a jeho psychika – psychosociální
- 3) Dítě a ten druhý – sociální
- 4) Dítě a společnost – interpersonální
- 5) Dítě a svět – enviromentální

Při vstupu do mateřské školy se musí dítě vypořádat s velkými změnami. Zvyká si na pečující osoby, na oddělení od rodičů (blízkých osob) po určitou dobu, učí se fungovat v kolektivu dětí (Kern, 1999).

3.1 Spolupráce s rodiči

Mateřská škola by měla podle Rámcového vzdělávacího programu zapojovat do procesu i rodiče. Škola s rodinou by měly vytvořit jeden společný svět a měl by fungovat na partnerském vztahu, který se postupně buduje (MŠMT).

Rodiče by se měli zajímat o školu, do které dochází jejich dítě a projevovat zájem o dění ve škole (Koťátková, 2008).

Train (2000) dodává, že pokud se podaří nastavit dobrý vztah s rodiči, kteří stojí o spolupráci, bude mnohem větší naděje na úspěch pro změnu náročného chování dítěte.

„Partnerství s rodičem přináší učitelce možnost lépe poznat dítě a jeho svět. Pro rodiče může být partnerství s učitelkou přínosné v poznání metod a způsobů vzdělávání, učitelka může rodičům nabídnout vzory v komunikaci s dítětem, pomoci najít pro dítě vzdělávací cestu, která mu bude vyhovovat a optimálně rozvine jeho předpoklady.“ (Svobodová, 2010, s. 64)

3.2 Vzájemná spolupráce s kolegy

Pokud jako pedagog získáte podporu a pomoc od kolegů, navážete s nimi spolupráci, bude práce s dítětem s náročným chováním méně obtížná. S nimi můžete probírat a hodnotit dění ve třídě, a to včetně chování dětí. Vzápětí je vhodné stanovit si pravidla, jak budete postupovat v různých situacích (Train, 2000).

Podle Pola a Lazarové (1999) je důležité, kolegiální zakládat na dobrovolnosti. Kolegiální by měla plnit tyto funkce:

- Odstraňovat bariéry mezi skupinami učitelů a zároveň mezi učiteli a vedením
- Podporovat výměny názorů, zkušeností vedoucí ke shodnému rozhodování
- Vytvářet a upevňovat mezi učiteli pocity jednoty a vzájemnosti, a další.

3.3 Náročné chování dětí v mateřské škole

V následující podkapitole bude stručně popsáno chování dětí, které může být v mateřské škole hodnoceno jako náročné či nějakým způsobem narušující. Níže zmíněná chování by se neměla v předškolním věku dlouhodobě vyskytovat.

3.3.1 Agresivní chování

Michalová (2012) popisuje agresivitu jako výbuchy vzteku, které zvyšují svou intenzitu. Některé děti reagují proto nepřiměřeně na sebemenší podnět. Mezi jejich reakce patří například vyhrožování, křik, bití, kousání, plivání, škrábání či kopání.

Weikert (2007) uvádí, že se agresivní chování projevuje křikem, zlostí, naštváním. Zlost a vztek ale patří k základním emocím člověka.

Emočně rozladit nás mohou banální či závažné skutečnosti. Někdy nevíme, jak se s takovou situací vypořádat. Pomoci nám může mimo jiné i reakce v podobě křiku. Děti taktéž prožívají situace, se kterými si neumí poradit. Jsou to situace, kdy po dítěti něco vyžadujeme, ale ono to dělat nechce. Dítě se při těchto situacích začne chovat nepřiměřeně, křičí, dupe, škrábe, kouše, rozbíjí věci apod. Reakce na toto chování mohou být různé. Někteří rodiče se zlobí, křičí, bijí, vyvíjejí tlak na dítě výhružkami, chlácholí je, harmonizují nebo dělají, že je vše v pořádku. Všechny reakce jsou lidské a pochopitelné, protože chceme dítěti ukázat, že jeho chování není vhodné. Rodiče to myslí s dítětem vždy dobře a chtějí pro něj to nejlepší (Michalová, 2012).

Pokud se ale odpovídá agresí na agresi, vyvolává se souboj, který mohou rodiče v první fázi vyhrát, nicméně po čase může být ztracen kontakt s dítětem, což může vyvolat frustraci. Ta poté opět vyvolá agresi. Pokud zvolí harmonizační postup a rodiče se tváří, že je vše v pořádku, dítě může tuto odpověď vnímat jako nedostatečnou reakci na jeho chování. Za nejvhodnější lze považovat rovnováhu mezi výše zmíněnými postupy. Rodiče dají najevo, že si všimli rozčileného dítěte a zajímají se o to, co takové chování způsobilo. Dítě v tuto chvíli cítí, že mu chceme pomoci, pochopit ho a do budoucna mu to pomůže usměrňovat jeho zlost. Postupně se také naučí ovládat své pocity. Je dobré zamyslet se nad chováním dítěte. Mohli bychom se ptát dítěte, co ho rozzlobilo. Jestliže nechce odpovědět hned, je dobré mu dát čas a počkat, až se k tomu bude chtít samo vyjádřit. Je důležité dát silně najevo, že fyzické napadání není přijatelné. Je potřeba aby se naučilo konflikty řešit jinak. Dítěti můžeme také nabídnout jinou aktivitu ve formě běhání, skákání (Weikert, 2007).

Matějček (2007) říká, že agresivní chování může nastat kvůli nemožnosti se odreagovat. Dalším zdrojem může být stres, napětí, nejistota. Agresi popisuje jako určitou obranu proti úzkosti.

Sagi (1995) uvádí jako příčinu agresivity u předškolních dětí strach.

Agresivní chování můžeme pozorovat mezi vrstevníky i v mateřské škole. V poslední době se zvyšuje jeho intenzita a brutalita. Není dokázáno proč tomu tak je, ale mohlo by se jednat

o důsledek více faktorů, jako je například absence kvalitních vzorů, špatné vzory z počítačových her, blahobyt, větší individualizace, nízká schopnost komunikace a další. Nepřiměřené agresivní chování může být také způsobeno neuspokojením sociálních potřeb, jako je (Svoboda, 2014):

- Potřeba svého místa v mateřské škole (šatna, postel, ručník, židle). Zdálo by se, že je to dostačující počet míst, ale pokud v rodině v tomto strádá, nemá doma svá místa a v mateřské škole mu bude nějaké místo ohroženo, bude na to reagovat citlivěji, může se chovat i agresivně.
- Potřeba bezpečí se těžko odhaduje, pro některé může být bezpečno a jiné už se mohou cítit v nebezpečí. Tyto pocity můžou ovlivňovat prožité situace, traumata. Pokud v rodině převládají pocity nebezpečí, tak se v cizím prostředí dítě chová podrážděně, někdy až agresivně, zamklke a může si stěžovat na nedodržování řádu a domluvených pravidel.
- Potřeba podnětu, péče a výživy. Dítě potřebuje okolo sebe podněty, aby se dobře rozvíjelo, mohlo poznávat a zkoumat. Dnešní děti jsou často zahlceny blahobytem. Není ale snadné určit, kolik podnětů je správně a kolik již nikoli. Když je podnětů až příliš, dítě je přehlcené a reaguje na ně neúctou k věcem i prvky agrese. Podnětem pro dítě je i chování druhých, ze kterého se učí, tudíž bychom měli být dobrým vzorem, aby se dítě chovalo správně, očekávaně. Potřebou péče je míněno korigování chování dítěte a jednání s láskou, úctou a pochopením. Není tím míněno mocenské ovládání dítěte. Potřeba výživy je tady použita ve smyslu vzájemné domluvy rodičů dítěte. Stává se totiž, že se partneři neshodují a dítě slyší velké množství protichůdných informací. V tu chvíli si vybuduje selekci slyšeného, kterou rozpozná i učitelka v mateřské škole, jež říká již poněkolkáté pokyny dítěti a ono nevnímá ne z důvodu nedostatečné pozornosti či jiné činnosti, ale kvůli selekci slyšeného. Vytěšňování slyšeného je pro něj forma záchrany. Řešit tyto situace se daří s pomocí zvýšené verbální komunikace s dotekem, výraznou mimikou, očním kontaktem, bez negativního emočního podbarvení.
- Potřeba podpory a opory zahrnuje jak formu fyzickou, tedy kontakt, doteky, ale i oporu psychickou, tedy pochvalu. Tu je třeba dítěti říkat konkrétně, aby si děti

utvářely správné sebevědomí a uměly zvládat neúspěch. Děti, které byly dobře stimulované pochvalou dokážou pochválit samy sebe, ocenit své dovednosti a lépe zvládají zátěž. Dítě nechválené může svět chápat jako nepřátelský a může zvítězit pouze tak, že nebude brát ohled na ostatní a vezme si vše, co bude chtít.

- Potřeba limitu je druhá nejdůležitější základní potřeba po potřebě místa. Děti bez limitu mají problémy navazovat kamarádství, mají těžší integraci. Chování je třeba formovat pro společnost, do které se dítě začleňuje. Pokud se nepřizpůsobuje psaným i nepsaným pravidlům, vyčleňuje se ze společnosti. Naopak dítě, které je intenzivně trestáno za porušování pravidel, může mít problém tam, kde se fyzické tresty nemůžou využívat. Může si myslet, že když není trestán, nic neudělal, a proto třeba nedokáže poslechnout. Rodina, která vychovává dítě s minimem limitů, se může v pozdějších letech setkat s tím, že chování dítěte vyústí až na hranici zákona, který limity jasně určuje. Ve více závažných případech může být dítě umístěno do nápravného zařízení.

3.3.2 Děti a výchova bez hranic

Dítě v předškolním věku, pokud netrpí nějakou poruchou, by mělo být schopno pochopit, co se od něj v různých situacích očekává. Je třeba dítěti nastavit hranice a vysvětlit mu je, aby je mohlo dodržovat a nemuselo se o nich dále diskutovat. To ale neznamená, že se vytrácí jeho samostatnost v rozhodování. Dítě by mělo pochopit, že může v některých situacích spolurozhodovat (např. kam půjdeme? S čím si budeme hrát?) (Koťátková, 2008).

Michalová (2012) uvádí, že pokud dítě cítí, že je jeho názor přijímán, že může v určitých situacích rozhodovat, je spokojené a dokáže přijmout i normy v situacích, kdy mu rozhodování nenáleží. Než toto pochopí, může nastat situace, kdy je dítě vzteklé až agresivní, kolikrát řekne slova, která dospělého nepotěší (např. nemám tě rád, jsi zlá, jdi pryč), ale děti jejich přesný význam ještě nechápu.

Pokud vzniklo u dítěte nevhodné chování, je třeba nastavit určitá pravidla, která se budou respektovat. V těchto chvílích bychom neměli ustupovat od řečeného a nemusíme nijak zvyšovat hlas. Za vhodné chování bychom dítě mohli odměnit třeba nějakou hrou, aktivitou, nejsou tím míněny úplatky ve formě dárků či sladkostí (Michalová, 2012; Fischer, Škoda, Svoboda a kol., 2014).

3.3.3 Cucání palce

Weikert (2007) říká, že cucání palce do tří až čtyř let je ještě stále v normě vzhledem k vývoji jedince. Takhle malé děti se dudlíkem či palcem uklidňují, uspávají, utišují. Sáním uvolňují přebytečnou energii a vzrušení. Postupně by mělo cucání mizet. Pokud se cucání palce objevuje ještě v pěti, šesti letech, může to mít různé příčiny a poté se toto chování projevuje v určitých situacích. Dítě může mít neuspokojenou potřebu něhy, nezvládá některé situace, snaží se přilákat pozornost, brzdí své agresivní impulzy, může to způsobit i častější konflikt mezi rodiči.

Krejčířová D. (2007) uvádí, že nadměrná úzkost v předškolním období se může projevit i tzv. neurotickými návyky (cucání palce). Dítě cucáním palce uvolňuje určité napětí, dodává mu pocit úlevy. Weikert (2007) doporučuje na dítě kvůli tomu nekřičet a celkově na toto chování neupozorňovat, dítě může získat pocit, že takhle si získá chybějící pozornost. Měli bychom si všimnout v jakých situacích si dítě cucá palec, proč tomu tak je. Důležité je také povídat si o tom, co ho trápí, a to v momentech, kdy si všimneme, že palec cucá. Můžeme mu také nabídnout objetí či pochování.

3.3.4 Pomočování (enuréza)

Weikert (2007) uvádí, že dítě musí dosáhnout určitého tělesného i duševního vývoje, aby bylo schopno ovládat své vylučování. Nátlak může přirozený vývoj potlačovat. Postupem času bude dítěti mokrá plena nepříjemná. Dítě také může vyzorovat, co na záchodě děláme a bude to chtít také zkoušet. Pokud je dítěti čtyři a půl až pět let, mělo by být schopno ovládat své vylučování.

Sagi (1995) uvádí, že pomočování se také nazývá enuréza. Dítě, u kterého nedochází k enuréze častěji, než jednou za měsíc považuje za naučené (vyléčené).

Správný okamžik pro učení na nočník nebo záchod nelze přesně definovat, každé dítě je jiná individualita. Důležité je vždy jednat klidně, nemělo by se dítě k ničemu tlačit. Měli bychom se vyhnout srovnávání dětí mezi sebou, každé dítě má svůj čas. Pokud se po naučení začne problém znovu objevovat nebo se ve starším věku nedaří eliminovat, bylo by vhodné navštívit lékaře (Weikert, 2007).

3.3.5 Pomalé tempo

Pomalé tempo dítěte může být náročné ve chvílích, kdy jsme v časové tísní. Dospělý se může dostávat do stresu, kdy na dítě vyvíjí nátlak či jej popohání. Dítě při takovém naléhání obvykle své tempo nezrychlí, spíše se u něj vybuduje vzdor (Jucovičová, Žáčková, 2010).

Důvody k pomalému tempu mohou být různé, ale většinou je to pro nás signál, že bychom měli dítěti věnovat více času a pokusit se na svět podívat skrze oči dítěte (Weikert, 2007).

Mádrová (1998) říká, že pomalé osobní tempo může být dáno temperamentem.

3.3.6 Neposednost

Jde o velmi aktivní děti, které se rády pohybují, mají z toho radost a neradi se zastavují. Mají takřka nevyčerpatelnou energii. Hrají si hlasitě, pořád se ošívají a chvilku neposedí (Train, 2000).

Weikert (2007) uvádí, že vysoká potřeba pohybu je normální jev v předškolním věku. Dospělí, kteří se snaží brzdit dítě v jeho aktivitě, nenechávají dítě vybit svou energii, mohou tím vytvářet problémy. Tlumení energie může vzrůst v agresi dítěte. Každý dospělý vnímá aktivitu dítěte rozdílně. Záleží na tom, jak je sám dospělý jedinec aktivní, kde žijí, jaké mají podmínky. Děti, které se nechovají podle představ dospělého, dostávají často nálepku hyperaktivního dítěte. U takhle aktivních dětí bychom si měli předem rozvrhnout čas a místo k odpočinku. Dále také místa, kde si dítě může vybit svou energii či mu najít prostor na seberealizaci skrze zájmové aktivity.

Train (2000) popisuje potíže spojené s neschopností vydržet v klidu a soustředit se na daný úkol. Mohou to být příznaky poruchy pozornosti spojené s hyperaktivitou, jež se označuje ADHD (Attention deficit hyperactivity disorder).

Existují tři typy ADHD. První je kombinovaná, kde příznaky mohou být nesoustředěnost, hyperaktivita a impulzivita. U druhého typu převažuje prvek nepozornosti, zatímco třetí typ se vyznačuje převahou hyperaktivity/impulzivity.

3.3.7 Nesoustředěnost

Dítě se nedokáže soustředit na činnost a orientovat svou mysl na informace, které jsou mu sdělovány. Odbíhá od her, které právě započalo. Zapomíná, co mu bylo řečeno. Nevydrží

chvilku sedět a dokončit úkol. Nesoustředěnost může být následkem vysokých nároků, které dítě nedokáže splnit. Dělá chyby z nedbalosti, nedodrží pokyny a lehce ztrácí pozornost kvůli vlivům z vnějšího prostředí (Kendíková, 2019; Train, 2000; Michalová, Peštová a kol. in Hutýrová, 2019).

Weikert (2007) popisuje příčiny nesoustředěnosti: nepřihlíží se k individuálním schopnostem dítěte, dítě má strach ze selhání při žádaných výkonech, dítě má málo volného času (má příliš aktivit), málo spánku, je přehlceno technikou. Tyto příčiny jsou většinou propojené.

Děti se dobře soustředí, pokud se jedná o oblíbené činnosti. Pozorujeme-li, že je dítě nesoustředěné, je důležité zjistit, čím je přetížené a ubrat mu zátěž. Pro nesoustředěné děti je vhodné časté střídání činností. Pokud se muselo soustředit, je dobré je nechat na chvilku proběhnout, aby se opět mohlo soustředit (Train, 2000; Weikert, 2007).

Train (2000) popisuje nesoustředěnost jako jeden z příznaků poruchy ADHD. Dalšími příznaky mohou být hyperaktivita a impulzivita.

3.3.8 Problémy s jídlem

Děti mohou mít problém s potravou. Boje mezi dítětem a dospělým mohou nakonec vyústit ve vzdorovitost dítěte. Jídlo může považovat za nepříjemnou situaci, cítí, že se s ním manipuluje a není brán ohled na jeho potřeby. Tato situace může dojít až k tomu, že dítě začne stravu odmítat, a přitom by jídlo mělo být bráno jako příjemné společné setkání. (Weikert, 2007).

Krejčířová D. (2007) uvádí, že nadměrná úzkost v předškolním období se může projevovat poruchami jídla.

3.3.9 Strach

Strach se objevuje u každého člověka, stejně tak i u dítěte předškolního věku. Dospělí se se strachem umí vypořádat, ale dítě potřebuje v tomto případě jeho pomoc (Weikert, 2007).

Strach může hrát v životě pozitivní roli v podobě varování a ochrany před hrozícím nebezpečím. Příliš mnoho strachu může ovšem působit negativně a bránit nám seznamování se s novými situacemi či lidmi (Kern, 1999).

V mateřské škole může nastat u dítěte strach z odloučení od rodičů, z tohoto důvodu začne plakat, křičet, držet se rodičů a nechce je opustit. Tento strach souvisí s emočním vývojem dítěte. Dítě je třeba na mateřskou školu připravovat, jinak může být plné nejistoty a obav. (Šturma in Michalčáková 2007; Weikert, 2007; Kořátková, 2008; Fialová, 2016).

Rogge (1999) popisuje také dva typy rodičů, kteří v dětech mohou vyvolat strach výchovou. Prvním typem je rodič, který má velmi vysoké nároky na dítě již v mateřské škole. Tímto jednáním dostává své dítě pod tlak, ze kterého se pak může vyvinout strach ze selhání. Druhým typem je rodič, který je velice citlivý a pečlivý. Dítě se poté neučí být soběstačné a nemá v sebe dostatečnou důvěru.

Vymětal (2004) považuje za riziko také výchovné styly rodičů, jako jsou například perfekcionisté, pedanti, chladná i úzkostná výchova a další.

3.4 Pedagog v mateřské škole

Učitel je „Obecně osoba podněcující a řídící učení jiných osob, vzdělavatel. Jeden z hlavních aktérů vzdělávacího procesu, profesně kvalifikovaný pedagogický pracovník, vykonávající učitelské povolání. Na kvalitě učitelů do značné míry závisí výsledky vzdělávání. Sociální status učitelů je závislý na významu a hodnotě, které jsou přisuzovány vzdělávání ve společnosti.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2013, str. 326)

Pedagogem v mateřské škole se nejčastěji stávají ženy, ale výjimkou již nejsou ani muži. Tyto lidé by měli mít hudební, estetické, výtvarné a pohybové schopnosti, které mohou předávat dětem. Děti mají určité vzory, prvně to bývají rodiče a poté se jím může stát také pedagog. Díky vzorům jsme schopni rozlišovat různé hodnoty, a to jak morální, tak i opačné (Fialová, 2016).

Svobodová (2013) rozděluje roli pedagoga na pečovatelku, komunikátora, učitelku, vůdce, manažera, obhájce a poradce. Popisuje roli učitele jako výchovně-vzdělávací. Za výchovnou roli můžeme brát naslouchání, pochopení, podporu a za vzdělávací může být například motivace a získávání informací.

3.5 Obecná doporučení pro žádoucí chování dítěte

Dospělí se navzájem obviňují z nesprávné výchovy (otec s matkou, jiní zúčastnění i pedagogové). Toto jednání poukazuje na to, že zúčastnění jedinci nedokážou pochopit podstatu problémů dětí. Každý, kdo si umí najít cestu k dítěti a snaží se mu rozumět, je schopen dosáhnout jeho celkového zlepšení a přizpůsobení se běžnému chování vrstevníků. U dětí předškolního věku formují jejich chování především rodiče. Na druhé straně může být učitelka silným pomocníkem, může mít i větší výchovnou sílu než rodič. K tomu dosti napomáhá vrstevnická skupina. U dětí je zapotřebí aplikovat individuální přístup, který by měl při dobré spolupráci mezi pedagogem a rodiči přinést lepší výsledky (Michalová, 2012).

Odborníci uvádějí, že dítě potřebuje (Weikert, 2007; Svobboda,2014; Train, 2000).:

- lásku
- pocit bezpečí
- tělesný kontakt
- povzbuzování
- pochopení
- posilování sebevědomí.

Dítě také potřebuje, abyste s ním mluvili, věnovali mu čas, odpovídali mu na otázky, vnímali jeho pocity, porozuměli jeho signálům. Měli bychom mu být vzorem, být jednotní v rozhodování, nastavit mu pravidla, vymezit mu hranice, být důslední, následky využívat k učení a správně odměňovat či trestat. Především bychom měli dítě přijímat a mít jej rádi takové, jaké je (Weikert, 2007; Svobboda,2014; Train, 2000).

Train (2000) říká, že pokud máme pochybnosti o chování svého dítěte, můžeme navštívit odborníky. To může nastat, pokud se nám dítě jeví jako velmi plačtivé a neutišitelné, výjimečně aktivní, neklidné, nestačí v práci ostatním, velmi tiché a uzavřené nebo pravidelně útočící na vrstevníky, nedokáže se soustředit, či se přizpůsobit podmínkám ve škole. Výše uvedené jsou různé projevy chování dětí, jež se občas vyskytují u každého dítěte, nicméně mohou taktéž signalizovat určité poruchy, které si žádají konzultaci odborníka.

4 Výzkum

Praktická část je zaměřena na práci pedagogů s dětmi s náročným chováním v mateřských školách. Pedagogové popisují svoje postupy a metody, které využívají ve výchovném a vzdělávacím procesu s dětmi. V této kapitole jsou zpracované výzkumné cíle, výzkumné otázky, výzkumné metody, rozhovory a dotazníky s učitelkami mateřských škol.

4.1 Cíl výzkumu

Cílem mého výzkumu bylo zjistit, jak pedagogové z mateřských škol přistupují k dětem s náročným chováním, jaké používají postupy a metody k eliminaci náročného chování u dětí v mateřské škole při výchovně vzdělávacím procesu.

4.2 Výzkumné otázky

- 1) Jak přistupují pedagogové k dětem s náročným chováním?
- 2) Jaké přístupy k dětem s náročným chováním převažují?

4.3 Kvalitativní výzkum a kvantitativní výzkum

Pro sběr dat a splnění cíle jsem zvolila především kvalitativní výzkumné šetření. Na počátku výzkumu jsem si určila základní výzkumné otázky a tyto otázky jsem mohla v průběhu výzkumu upravovat a doplňovat podle potřeby. Díky tomu se kvalitativní výzkum považuje za velice pružný. V průběhu výzkumu mohou vznikat nové hypotézy. Tímto výzkumem mohu analyzovat různé informace, které se týkají výzkumných otázek. Kvalitativní výzkum probíhá v terénu a obsahuje citace rozhovorů (Hendl, 2016).

„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“ (Creswell, 1998, s.12).

V mé práci došlo kvůli šíření COVID-19 ke kombinaci kvalitativního a kvantitativního výzkumného šetření. Otázky, které jsem připravila pro polostrukturovaný rozhovor, byly taktéž použity v dotazníkovém šetření.

„Kvantitativní výzkum je založen na pozitivismu a jeho zdrojem poznání je objektivní a co možná nejpřesnější zkoumání reality, podobně jako v přírodních vědách.“ (Průcha a kol., 2003, s. 111).

V kvantitativním výzkumu je předmět zkoumání snadno měřitelný či alespoň tříditelný. Využívá metodu dotazování. K dotazování můžeme využít buď standardizovaný rozhovor, který využívá mluvenou formu, nebo dotazník, který využívá písemnou formu. Sběr a analýza dat se provádí poměrně rychle (Reichel, 2009).

4.4 Metody výzkumného šetření

Polostrukturovaný rozhovor

Pro můj výzkum jsem zvolila metodu rozhovoru, která se také může nazývat interview. Nejvhodnější rozhovor pro mou práci je polostrukturovaný nebo také strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami, který dává velký prostor pro vyjádření svých poznatků a zkušeností. U odpovědí, které mohou být zavádějící, můžeme položit doplňující otázky, aby odpovědi byly co nejsrozumitelnější.

Polostrukturovaný rozhovor má připravený seznam témat a otázek. Používá se například v případových studiích (Švaříček, 2014).

Při rozhovoru bychom měli připravit příjemné prostředí pro odbourávání psychických bariér. Měli bychom být dostatečně citliví a pozorovat od počátku do konce chování respondentů. Důležité je se zamyslet nad délkou rozhovoru a seřazení otázek. Respondent by měl vědět, že se dělá záznam rozhovoru a měl by dát souhlas se záznamem (Hendl, 2016).

Hendl (2016) uvádí, že strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami má důkladně promyšlené otázky. Tímto rozhovorem se snažíme o to, aby se data v rozhovorech výrazně nelišila.

Dotazník

Dotazník je velmi využívanou metodou získávání dat v pedagogickém výzkumu. V mém výzkumu obsahuje dotazník otevřené otázky, které pomohou k tomu, aby se respondent mohl dostatečně vyjádřit k tématu. Tato metoda je vhodná také proto, že respondenti mají dostatek času na promyšlení a tazatel je nemůže ovlivňovat při výpovědi (Reichel, 2009).

„Jedná se o soustavu předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které respondent odpovídá písemně.“ (Chrástka, 2007, s. 26)

U polostrukturovaného dotazníku se má respondent rozepsat k otázkám/tématům. Písemná odpověď bývá urovnanější, přehlednější než u rozhovoru. Písemné vyjádření od respondenta vyžaduje určitou dávku trpělivosti a úsilí, je časově náročnější, protože si informant odpovědi uspořádává (Reichel, 2009).

4.5 Výběr respondentů

Respondenty jsem vybrala z různých mateřských škol. Z každé školy jsem oslovila pedagogy, kteří už mají víceletou praxi s dětmi předškolního věku a mají tedy zkušenosti s dětmi s náročným chováním, které mohou předávat dál a obohatit ostatní kolegy. Věkové rozmezí pedagogů nebylo stanoveno, protože v mém výzkumu věk nehraje žádnou roli. Věk respondentů se tedy pohybuje od 25 let do 60 let. Respondenti jsou jen ženy, protože ve vybraných mateřských školách žádný muži na pozici učitel nepracují.

4.6 Výzkumné šetření

Výzkum probíhal na jaře roku 2021. Situace pro sběr dat byla komplikovaná z důvodu šíření COVID-19 a tudíž byly některé rozhovory online, jiné osobně a tam, kde se nenaskytla ani jedna z výše zmíněných forem, bylo nutné zaslat dotazníky k jejich vyplnění a skrze telefonní kontakt byly upravovány případné nesrovnalosti. Celkově jsem udělala čtyři rozhovory osobně, tři rozhovory přes online platformu a tři dotazníky jsem zaslala e-mailem u kterých byla 100% návratnost.

Mateřské školy jsem vybrala různé, jedna je z Karlových Varů, druhá z Českých Budějovic a třetí z okolí Českých Budějovic. Mateřská škola v Českých Budějovicích se skládá ze dvou pracovišť, kde má jedno pracoviště 7 tříd a druhé 2 třídy. Dohromady může navštěvovat tuto mateřskou školu 232 dětí (192 na jednom a 40 dětí na odděleném pracovišti) z toho u 6 dětí byly diagnostikovány speciální vzdělávací potřeby. V této mateřské škole pracuji a vybrala jsem si ji vzhledem k dostupnosti respondentů, se kterými jsem mohla dělat rozhovor osobně. Mateřská škola v okolí Českých Budějovic se skládá z pěti tříd. Celkový počet dětí je 125 a z tohoto počtu dochází do mateřské školy 1 dítě se speciálními vzdělávacími potřebami. Tato mateřská škola se nachází v nedaleké vesnici u Českých Budějovic a vybrala

jsem ji kvůli srovnání názorů pedagogů z města a vesnice. U těchto pedagogů probíhaly rozhovory přes online platformy. Mateřská škola v Karlových Varech má kapacitu dětí 72, skládá se ze 3 tříd a 2 děti mají diagnostikovány speciální vzdělávací potřeby. Tato škola měla v minulosti speciální třídu pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami a z tohoto důvodu jsem si ji také vybrala. Předpokládám, že by tito pedagogové mohli mít velké zkušenosti s náročným chováním dětí. Pedagogům z Karlových Varů byl zaslán dotazník s připravenými otevřenými otázkami.

Při online rozhovorech jsem využila různé online platformy, a to podle možností respondentů. Otázky jsem měla předem připravené. Rozhovory trvaly přibližně 20 minut. Všichni respondenti byli dopředu seznámeni s tématem mé bakalářské práce a cílem mého výzkumu. Přepisy rozhovorů jsou umístěny v přílohách.

4.6.1 Výzkumná data a výzkumné otázky

S každým respondentem proběhl rozhovor samostatně. Průběh rozhovorů byl bezproblémový. Respondenti byli ochotní a vstřícní. Odpovědi jsem si nahrávala. Otázky k rozhovoru byly předem stanovené a seřazené, abychom postupně došli k požadovanému cíli a díky takto připraveným otázkám bylo možné odpovědi respondentů mezi sebou porovnat.

4.6.2 Analýza dat

Analýza a interpretace dat je doložena přímými odpověďmi respondentů a doplněna mými komentáři spojenými s teoretickými poznatky o této problematice.

Obecné informace o respondentech, jejich praxi v mateřské škole, složení dětí ve třídách podle věku a počtu dětí ve třídách nám názorně ukazuje následující tabulka, která zobrazuje odpovědi respondentů na otázky č. 1-3:

Otázka č. 1 Jak dlouho pracujete v mateřské škole?

Otázka č. 2 Jak staré děti máte ve své třídě?

Otázka č. 3 Kolik dětí máte ve třídě v tomto roce?

Tabulka č.1: Charakteristika respondentů

Číslo respondenta	Mateřská škola	Praxe	Věk dětí	Počet dětí ve třídě
1	Karlovy vary	35 let	4-6	22
2	Karlovy vary	12 let	4-5	25
3	Karlovy vary	12 let	4-5	24
4	Okolí Českých Budějovic	17 let	3-4	20
5	Okolí Českých Budějovic	18 let	4-5	25
6	Okolí Českých Budějovic	4 roky	3-4	24
7	České Budějovice	4 roky	5-6	26
8	České Budějovice	3 roky	6-7	20
9	České Budějovice	7 let	3-4	21
10	České Budějovice	10 let	4-5	25

Z této tabulky vyplývá, že respondenti pracují s dětmi v mateřské škole více jak 3 roky. Mají ve třídách děti různé věkové skupiny od 3 do 7 let. Třídy navštěvuje více jak 20 dětí.

Otázka č. 4: Jaké chování byste zařadili mezi náročné u dětí v mateřské škole?

Všichni respondenti se shodli na tom, že za náročné chování dětí v mateřské škole shledávají především agresivitu dětí. Respondenti č. 2, 3, 4, 7 se shodli také na chování, které se u dětí vyznačuje nedodržováním pravidel. Dále respondenti č. 1, 3, 4, 7, 8, 9 uvedli, že hyperaktivita je u dětí v mateřské škole dosti náročná a s tímto se také pojí i odpovědi poukazující na obtíže s pozorností, impulzivitou a nesoustředěností. Respondenti č. 1, 7, 9 přidali ještě poruchy komunikace a respondenti č. 1, 5, 7 zmiňovali emoční nevyrovnanost. Ojediněle se vyskytla odpověď o enuréze dětí v mateřské škole, kterou zmiňuje respondent č. 3. Respondent č. 6 popisuje náročnost chování některých dětí, která se projevuje při adaptaci dětí na mateřskou školu. Respondent č. 10 uvedl, že náročné chování souvisí i s příjmem potravy.

Ze získaných výpovědí lze říci, že všech 10 respondentů uvedlo jako náročné chování agresivitu, 4 z 10 respondentů uvedli náročnost u dětí, které nedodržují předem stanovená pravidla, 6 z 10 respondentů uvedli hyperaktivitu, 3 z 10 respondentů uvedli problémy

v komunikaci, 3 z 10 respondentů uvedli emoční nevyrovnanost, 1 z 10 uvedl enurézu, 1 z 10 uvedl složitější adaptaci dětí a 1 z 10 uvedl problémy s příjmem potravy.

Otázka č.5: Jaké chování se podle vás v mateřské škole vyskytuje nejčastěji?

V mateřské škole se podle respondentů nejčastěji objevuje u dětí agrese (6 z 10), komunikační poruchy (4 z 10), nedodržování pravidel (3 z 10). Hned za nimi udávají hyperaktivitu (2 z 10), problémy s jídlem (2 z 10) a emoční nevyrovnanost (2 z 10).

O častějším výskytu agresivity píše Svoboda (2014), kterého zmiňuji v teoretické části práce. Popisuje různé faktory, kvůli kterým se nejspíše toto chování vyskytuje více než jsme byli zvyklí, jako je například absence kvalitních vzorů, špatné vzory z počítačových her, blahobyt, větší individualizace, nízká schopnost komunikace, neuspokojení základních sociálních potřeb a další.

Otázka č.6: Kolik dětí z vaší třídy se chová náročným způsobem?

Z výpovědi respondentů vyplynulo, že se průměrně ve třídách vyskytuje 23 dětí a k tomu průměrně vychází 3 až 4 děti s náročným chováním v jedné třídě.

Respondenti uváděli jen opravdu náročné chování, které zasahuje většinou do chodu mateřské školy a jednotlivé činnosti ve třídách. Ostatní náročné chování nebylo většinou uváděno do počtu a není započítáváno. Tudiž se počet dětí ve třídách s náročnějším chováním může výrazně lišit.

Otázka č.7: V jaké situaci se projevuje jejich náročné chování, popřípadě, co vyvolává toto chování?

Respondenti se měli vyjádřit k tomu, v jaké situaci se projevuje náročné chování dětí, popřípadě, co vyvolává jejich chování. Všichni respondenti uvedli, že k náročnému chování dítěte dochází ve chvíli, kdy se má dítě zapojovat k ostatním dětem. Jde tedy o problémy v komunikaci, soužití s kamarády i učiteli, půjčování si hraček atd. Přesněji to popisoval respondent č.3: „...s dětmi si neumí hrát ani komunikovat, bouchá je, křičí, rozhazuje hračky a ničí je.“ a respondent č. 4: „Konflikty vznikají kvůli malým zkušenostem s kolektivem. Děti nejsou připraveny na to, že se mají dělit o hračky s ostatními.“ Děti se obávají neúspěchu a

jsou nespokojené se svými výkony, o tom mluvil respondent č.5: „*Projevuje se to většinou při kolektivních hrách, spontánních i řízených. Jeden z chlapců má problémy s neúspěchem při různých činnostech, prohrami...*“, respondent č. 6 mluvil o tom, jak děti nechtějí dodržovat dohodnutá pravidla, jsou zvyklé na přílišnou péči od rodičů a ve školce pak těžce nesou, že po nich učitelka vyžaduje základní věci, jako je třeba sebeobsluha: „*...je zvyklý, že za něj dělají vše rodiče. Krmí ho, oblékají, dokonce ho i nosí na rukou. Chlapec má pocit, že může vše, že mu vše patří, nerespektuje přání ostatních.*“

Z výpovědí všech respondentů vyplývá, že se náročné chování projevuje v interakci a vzájemné komunikaci, a to při různých kolektivních činnostech.

Otázka č.8: Jak podle vás mohlo náročné chování u dětí vzniknout?

Všichni respondenti se shodli na tom, že náročné chování může vzniknout výchovou, výchovným působením, špatnými vzory, rodinným prostředím. Respondent č. 1 a 7 uvedli zdravotní příčiny. Respondent č. 8 uvedl genetickou výbavu a k tomu ještě dodal, že se na vzniku může podílet složení kolektivu a prostředí mateřské školy. Respondent č. 1 uvedl také jako možnou příčinu nezpracovaná traumata. Respondent č. 6 mluvil o charakterových vlastnostech, které mohou zapříčinit vznik náročného chování dítěte.

Když jsme si s respondenty povídali o vzniku náročného chování u dětí, tak byla zmíněna především výchova, výchovné působení, vzory, rodinné prostředí, a to u všech respondentů, genetickou výbavu uvedl 1 z 10 respondentů, zdravotní komplikace 2 z 10 respondentů, nezpracovaná traumata 1 z 10 respondentů, složení kolektivu a prostředí mateřské školy uvedl 1 z 10 respondentů.

Tyto příčiny uváděli i odborníci ve svých knihách a jsou popsány v teoretické části v kapitole etiologie. Výpovědi respondentů se shodují v tom, že za vznikem stojí tzv. multifaktoriální příčiny, jako je výchova, genetika, rodinné prostředí, zdravotní stav a podobně (Michalová, 2012; Fischer, Škoda, Svoboda a kol., 2014; Vágnerová, 2004).

Otázka č. 9: S kým se radíte při řešení náročného chování dětí?

Při práci s dětmi s náročným chováním se domlouvají všichni respondenti se svými kolegy. Respondent č. 1 odpovídal v množném čísle, tedy pravděpodobně také za svou kolegyni: „Komunikujeme s rodiči a pokud souhlasí, navážeme spolupráci s PPP nebo SPC, tam si vyslechneme rady speciálního pedagoga, psychologa.“ Respondenti č. 1, 3, 5, 7, 10 využívají odborná pracoviště i rady odborníků jako je psycholog, speciální pedagog, logoped a další. S rodiči o tom diskutují respondenti č. 1, 5, 7, 10. Respondenti č. 5, 6, 8, 9, 10 se ještě k tomu vzdělávají na různých kurzech, seminářích, workshopech a hledají si informace v publikacích.

Z výpovědí na otázku, s kým se pedagogové radí, vyplývá, že všichni respondenti se domlouvají s kolegy, 5 z 10 respondentů se radí u odborníků na odborných pracovištích, 4 z 10 respondentů se při náročném chování dětí domlouvají s rodiči a 6 z 10 respondentů se stále vzdělává na kurzech, seminářích a vyhledávají si informace o problematice v publikacích.

Otázka č. 10: Jak lze podle vás ovlivnit náročné chování u dětí?

Na tuto otázku odpovídali respondenti č. 1, 5, 7, 9, že je důležitá spolupráce s rodiči, k tomu respondenti č. 1, 3, 6, 7, 10 přidávali důležitost v dodržování pravidel, řádu jak doma, tak i ve škole. Respondenti č. 4, 9, 10 mluvili o tom, že výchovou se toto chování dá ovlivnit, pokud jsou dospělí dobrými vzory, od kterých se dítě může učit a poté napodobovat správné chování. Č. 2, 3, 5, 7, 8 hovořili také o kladném přístupu k dítěti, že je důležité s dítětem mluvit, naslouchat mu a individuálně se mu věnovat. Takhle o ovlivnění mluvil respondent č. 7: „V první řadě je nutná spolupráce rodiče a školy, bez společného postupu je snaha o ovlivnění chování téměř zbytečná. Za druhé je důležitý pravidelný režim, aby dítě získalo nějaký systém a řád. A za třetí přistupovat k dítěti individuálně vzhledem k jeho potřebám, schopnostem a dovednostem.“

Na ovlivnění náročného chování s pomocí rodičů se shodli 4 z 10 respondentů, 5 z 10 respondentů uvedlo, že k ovlivnění je důležité mít nastavená pravidla a řád jak doma, tak i ve škole, 3 z 10 respondentů uvedli, že působení rodiny a její výchova má také velký vliv a

5 z 10 respondentů dodalo, že k ovlivnění může dojít pomocí kladného přístupu k dítěti a reflexí chování za účasti dítěte.

K tomuto tématu se v teoretické části pod názvem rodina a její vliv vyjadřují Michalová, (2012), Fischer, Škoda a kol. (2014) a mluví o tom, že jsou důležitá jasná pravidla, správná výchova, vzory a kladný přístup k dítěti.

Otázka č. 11: Jak k náročnému chování dětí přistupují jejich rodiče?

Rodiče jsou z informace o náročném chování dítěte většinou zaskočení a těžko tuto informaci zpracovávají, jak popisovali respondenti č 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, takto o tom mluvil respondent č. 3: *„Rodiče ve většině případů nechtějí slyšet o tom, že jejich dítě se chová nestandardně. Potřebují na vstřebání této informace dostatek času. Někteří rodiče pak začnou spolupracovat a jiní si stojí za tím, že doma to nedělá, tak musí být problém ve škole.“* Respondenti č. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10 se shodovali na tom, že po nějaké době se rodič s informací smíří a snaží se spolupracovat s mateřskou školou, popřípadě i s odborníky, ale není to samozřejmě u každého rodiče stejné, respondent č. 1 shrnuje sdílený názor výrokem: *„Pokud si rodič uvědomí, že má nestandardní dítě, je vyhráno.“* Respondent č. 2 a 5 sdělili, že někteří rodiče zkouší dítěti domlouvat, což se u některého dítěte ukáže jako dostačující a u jiného je potřeba jiného přístupu, respondenta č. 5 o tom mluvil takto: *„Rodiče se snaží spolupracovat, sami chlapcům domlouvají. Jedna z maminek si sama neví rady a sdělila, že se chystá na návštěvu dětského psychologa. U druhého na nějaký čas pomůže domluva.“* Rodiče nemusí mít příležitosti ve styku s ostatními vrstevníky dítěte a může vzniknout mylná představa, že chování dítěte je v pořádku. Při vzpomínce na svoje dětství mohou dítě omlouvat, jak uvedl respondent č. 9: *„Při logopedických problémech se rodiče často ohrazují s tím, že oni sami začali mluvit až v kolika letech, a že se to srovná, že z toho vyroste.“* už si pak neuvědomují závažnost daného problému, který je potřeba řešit co možná nejdříve.

Z odpovědí lze říci, že 7 z 10 respondentů se shodlo na tom, že rodiče nesou informace o náročném chování svých dětí těžce, ale vzápětí odpovědělo 9 z 10 respondentů, že se rodiče s danou informací po čase smíří a snaží se spolupracovat, 2 z 10 respondentů uvedli, že se

rodiče snaží dětem domlouvat a 1 z 10 respondentů uvedl, že se rodič snaží dítě spíše omlouvat a nechce vidět náročnost chování svého dítěte.

Otázka č. 12: Jak k náročnému chování dětí přistupují ostatní děti ze třídy?

Všichni respondenti uvedli že děti ve třídách přistupují k náročnému chování dítěte podle toho, jak moc se jich dotýká toto chování osobně, to popisoval respondent č. 4: „*Záleží na tom, jak moc dítě s náročným chováním omezuje ostatní děti.*“ Respondenti hovořili často o tom, že pokud je dítě agresivní třeba i hlučné, tak ovlivňují celý kolektiv, jak uvedl respondent č. 1: *Proč by mělo tříleté dítě tolerovat křik, agresivitu, nadměrné omezení ze strany druhého? Dítě s náročným chováním vždy ovlivní celý kolektiv, většinou negativně.*“, takové dítě je většinou z kolektivu vyřazováno, protože se děti v jeho blízkosti necítí dobře, jak jsem zjistila u respondenta č. 3: *„Agresivnímu dítěti se vyhýbají, bojí se ho, nechtějí si s ním hrát, vylučují ho z kolektivu. Děti, u kterých se objevuje enuréza, problém nenastává, protože se to ostatních dětí nijak nedotýká. Děti, které jsou více aktivní, ale nejsou impulzivní a agresivní, jsou většinou dobrými a vyhledávanými kamarády.*“, na druhou stranu ale respondenti uvedli, že u jiného náročného chování dítěte nemusí znamenat vyloučení z kolektivu, a že může zrovna takový kamarád přitahovat děti ke své hře, protože si hraje jinak a děti taková legrace láká. Respondent č.1 také uvedl, že se může stát, že dítě s náročným chováním ovlivní kolektiv pozitivně, ale s tím se setkal jen jedenkrát za svoji dlouholetou práci s dětmi v mateřské škole: *„...Zcela hluché děvče od narození, kochleární implantáty získala ve 3,5 letech, ve 4 letech nastoupila do MŠ... Požadavek na kolektiv byl mluvit slabým hlasem, nezranit kamarádku. Děti od prvního dne pravidla respektovaly... Děti ji bez vyzvání pomáhaly, zapojovaly do hry, vedly na vycházce...“*

Všech 10 respondentů se shodlo na tom, že přístupy dětí k ostatním dětem závisí na konkrétním náročném chování dítěte, také uvedli, že náročné chování dítěte většinou kolektiv ovlivňuje negativně.

Otázka č. 13: Jak přistupujete k dětem s náročným chováním?

Všichni respondenti uvádějí, že přistupují k dětem s náročným chováním individuálně, snaží se najít správnou cestu k tomu, aby se chování dítěte zlepšovalo, přijít na důvod jeho chování. Respondent č. 6 uvedl: *„Snažím se pochopit a zjistit důvod jejich projevů. Nedělat*

ukvapené závěry, které by mohly dětem nebo jejich rodičům ublížit. Poté jim věnuji zvýšenou pozornost v nedostatkové oblasti. Snažím se většinou o to, abych nenapomínala tyto děti před třídou. Abych tím nepodporovala to, že děti ho budou vyčleňovat z kolektivu. “ Respondenti č. 6, 7, 9 také uváděli, že se snaží o to, aby dítě nebylo vyčleňováno z kolektivu dětí. To popsal i respondent č. 9: *„Vždy se snažím najít nějakou cestu jak pro mě, tak pro dítě i ostatní. Snažím se hlavně o to, aby se děti přijímaly takové, jaké jsou, aby se nevyklučovaly z kolektivu. “* Všichni respondenti se shodli na tom, že se snaží dítěti věnovat větší pozornost, domlouvat se s ním a učit ho lepší postupy svého chování, jak uvedl respondent č.10: *„Snažím se s nimi mluvit o jejich chování, zjistit důvod a vysvětlit si s dítětem, jak se to dá udělat jinak. Respondent č. 1 se vyjádřil k inkluzi dětí s poruchami chování, které byly dříve zařazovány do speciálních tříd, ve kterých nějaký čas pracoval: „...Výhodou bylo méně dětí a zažít si pozice „Jsem úspěšný“. Srovnání s ostatními dětmi a jejich výkonem je často pro ně traumatizující... “*, dále také uvedl, že pokud není navázána spolupráce s rodiči, není poté možné získat k dětem s náročným chováním asistenta, tím vzniká nelehká situace pro celou třídu.

Všichni respondenti se shodují na tom, že je potřebné k dětem přistupovat individuálně, věnovat dítěti pozornost, mluvit s ním o jeho chování a vysvětlovat mu chování, které je od něj žádáno.

Doporučenými přístupy se zabývám v teoretické části v kapitole náročné chování. Svoboda (2014) uvádí různé uspokojování sociálních potřeb dítěte, jako je například potřeba bezpečí, potřeba podpory a opory, potřeba fyzického kontaktu či potřeba limitu.

Otázka č.14: Domlouváte se s kolegyní předem na přístupu k dětem?

Všichni respondenti odpovídali, že se snaží s kolegyní domlouvat a najít stejný nebo podobný přístup jako například respondent č. 5: *„Vždy se s kolegyní radíme a připravujeme, abychom byly sladěny v tom, jak k dětem přistupujeme. “*. Respondent č. 1 tuto situaci popsal: *„...bez spolupráce je to stoprocentní neúspěch. “*. Respondenti č. 6, 8, 9 uvedli, že se sice snažili o domluvu přístupu, ale domluva nebyla jednoduchá, jak zaznamenal respondent č.8: *„Ráda bych, ale v tomto roce se to nepodařilo. Měly jsem rozdílné názory*

na mnoho věcí, a ačkoliv jsme se domluvily na určitém řádu, docházelo k jeho porušování, čehož děti hojně využívaly a byly z toho zmatené. “

Všichni respondenti se shodli na tom, že je domluva s kolegou důležitá a snaží se o ni, 3 z 10 respondentů k tomu dodali, že se sice o domluvu snažili, ale v přístupu k dětem nebyli i tak jednotní.

Otázka č. 15: Jak se vám daří plnit domluvený přístup?

Pouze respondent č. 5 uvedl, že jejich domluvený přístup mezi kolegy se ve většině případu povedl plnit bez problémů. Odpovědi ostatních respondentů byly dosti podobné. Všichni měli přístupy domluvené, ale v realitě šly přístupy plnit přibližně v polovině případů. Reakce respondenta č. 7: *„Domluvený přístup se daří dodržovat ve známých situacích. “* Respondenti č. 1, 3, 7, 9 uváděli, že byli často překvapeni novou situací, na kterou nebyli připraveni. Respondenti č. 4, 6, 8, 9, 10 si sice přístup vzájemně s kolegyní domluvily, ale jejich chování ve výsledku neodpovídalo přístupu, na němž se smluvily. Na tuto situaci poukazoval respondent č. 8: *„Nedařilo, docházelo k porušování. “* Respondent č. 6 k tomuto ještě dodával: *„S kolegyní jsme v tomto nebyly zajedno. Jedna z nás musela být vždy „ta hodná“ a jedna „ta zlá“. “* Z rozhovoru vyplynulo zklamání některých respondentů, jejich představy byly jiné.

Jeden respondent uvedl, že se přístup daří plnit, 9 z 10 respondentů uvedli, že to není jednoduché, 5 z 10 respondentů uvedli, že i přes ujasnění společného přístupu dochází k porušování domluvy, 4 z 10 respondentů uvedli, že domluvené přístupy se daly plnit jen ve známých situacích.

V teoretické části Train (2000) říká, že spolupráce je důležitá a chování dětí se pak může stát méně náročné.

Otázka č. 16: Jak se snažíte předcházet či eliminovat náročné chování dětí?

Respondent č. 4, 5, 9, 10 se shodli na tom, že se dítě potřebuje cítit v bezpečí, potřebuje pociťovat lásku a vybudovat si důvěru. Respondent č. 3 uvedl: *„Dětem se od začátku roku snažíme vysvětlit, jak se k sobě chováme, jak se chováme ve škole. Určíme si základní pravidla a snažíme se je dodržovat. K tomu využíváme různé příběhy, obrázky a symboly. “*

Respondent č. 5 mluvil také o tom, že je potřeba s dítětem mluvit o jeho pocitech: „...povídáme si, co nás těší, co nás trápí, jak co řešit, když se nedaří, budujeme důvěru a pocity bezpečí.“ Respondent č. 7 hovořil o tom, že: „Snažím se vyvarovat pro dítě zátěžových situací. Pozorují kolektiv a po nějaké době odhadnu, jaká situace, co vyvolává. Daného jedince se snažím pozitivně motivovat a ostatním dětem vysvětluji, proč se jejich kamarád chová tak, jak se chová.“ Respondenti č. 4, 7, 8, 10 uvedli, že je důležité přijít na situace ve kterých se náročné chování objevuje a snažit se jim vyvarovat.

Z výpovědí lze říci, že se 4 z 10 respondentů shodli na tom, že je pro dítě důležitý pocit bezpečí, důvěry a lásky, aby se děti v mateřské škole cítily dobře, 4 z 10 respondenti uvedli, že je třeba přijít na spouštěče náročného chování. Ostatní odpovědi respondentů se už neshodovali, respondenti se snažili náročnému chování u dětí předcházet vytvořením rituálů, individuální práci s dětmi, dodržováním dohodnutých pravidel, pozitivní motivací a klidným přístupem.

Otázka č. 17: Využíváte odměny a tresty?

Všichni Respondenti uvedli, že využívají při své práci s dětmi odměny. Respondenti č. 1, 4, 7, 10 tresty využívají zřídka nebo je nevyužívají. U trestů uvedl respondent č. 7: „Využívám odměny, tresty ne. Ale z pohledu dítěte těžko říct.“ Může být pravda, že to, co respondenti používají jako odměnu, mohou děti chápat jako trest, ačkoliv je učitelka takto nehodnotí.

Z výpovědí vyplývá, že všichni respondenti používají odměny, 4 z 10 respondentů děti netrestá nebo ve výjimečných případech.

V teoretické části uvádí Matějček (1994), že výchovné prostředky patří do každé výchovy a mezi ně se řadí i odměny a tresty.

Otázka č. 18: Jaké využíváte odměny a tresty?

Všichni respondenti využívají především odměny slovní, jako je pochvala, povzbuzení. Respondenti č. 2, 3, 6, 10 uvedli že dávají mimo jiné malou odměnu ve formě sladkosti a respondenti č. 6, 10 dávají obrázek, nálepku a další. Respondent č.1 hovořil o trestech takto:

„Tresty přicházejí samy jako důsledek problémového chování. Netrestám, nekomentuji. V momentě afektu stejně slovo nevnímá.“ Tresty jako takové většina respondentů zavrhla, ale respondenti č. 2, 3, 6, 8, 9 dodali, že v určitých případech dítě odvádí od kolektivu, posazují ho ke stolečku a následně probíhá domluva na jiném, žádoucím chování, jak uvedl respondent č. 3: *„...Tresty používám spíše u dítěte, které si nedá říct a opakuje stále dokola chování, které pro něho nebo okolí je nebezpečné, a to je posazení ke stolečku, kde popřemýšlí o tom, co se stalo a proč tam vlastně sedí. Po chvílce si jeho chování popíšeme a rozebereme a domluvíme se na dalším kroku.“* Respondenti č. 1, 4, 5, 7 uvedli, že nevyužívají tresty, že trestem je důsledek chování dítěte.

Z odpovědí vychází, že všichni respondenti používají odměny, a to slovní, 4 z 10 respondentů dávají jako odměnu sladkost a 2 z 10 respondentů odměňují děti ještě pomocí razítek, obrázků a nálepek. Tresty využívá 5 z 10 respondentů, ale pouze ve výjimečných případech a 4 z 10 respondentů mluvili o tom, že trestem je důsledek náročného chování.

Odborníci, jež byli uvedeni v teoretické části práce, uvádějí odměny, jako je pohlazení, trávení společného času, naslouchání, odpuštění, pochvala, úsměv. Za tresty uvádí zvláštní domácí práce, dřívější odchod ke spánku, zdůrazňování chyb, odvrácení pohledu či výsměch (Mádrová, 1998; Train, 2000).

Otázka č. 19: Jak působí odměny a tresty na děti?

Odměny a tresty na děti působí podle všech respondentů převážně pozitivně, motivačně, blahodárně, ihned poté nicméně respondenti č. 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 dodali, že není vhodné tyto prostředky využívat často. U některých dětí působí méně a krátkodobě. Respondent č. 4 poukazoval na to, že to tak nemusí být vždy: *„Odměna je pro dítě důležitá. Cítí ocenění. Je to pro něj skvělá chvíle. Tresty působí různě. Na někoho působí tak, že už tu samou věc, ve které chybovalo neudělá. Jiné dítě z toho může mít špatné pocity až strach.“* Respondent č. 6 také sděloval, že odměny dává velice málo z důvodu velmi rychlého zvyknutí si na odměnu dětmi: *„...Často pak dělají činnost právě kvůli odměně, a ne kvůli výsledku z činnosti. Proto je tolik nezařazují.“* Respondent č. 10 ještě dodal, že odměny působí: *„Většinou pozitivně. Děti si tím pamatují, že to dané chování bylo správné a budou ho opakovat.“*

Všichni respondenti se shodli na tom, že odměny a tresty mají blahodárný účinek, 8 z 10 dodalo, že musí být využívány ve vhodnou dobu a neměly by být pravidelné. U všech respondentů jsem zaznamenala, že odměny zařazují výjimečně, protože jsou si vědomi toho, že i odměny lze zneužít k jiným účelům.

Odborníci, ke kterým se odkazuje teoretická část práce, zaznamenali, že odměny působí pozitivně a tresty, které nefungují, jsou bezvýznamné až negativní (Mádrová, 1998; Severe, 2007).

Otázka č. 20: Co byste doporučili začínajícím pedagogům ohledně dětí s náročným chováním?

Respondenti č. 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9 doporučovali pro jiné, začínající pedagogy zejména trpělivost. Všichni respondenti se shodli na klidném přístupu k dítěti, respondenti č. 1, 3, 5, 7 doporučovali navázat dobrý kontakt s rodiči. Respondenti se také přikláněli k pozorování dítěte, povídání si s ním, projevení mu uznání i za malý úspěch či vžití se do chování dětí. Respondent č. 3 se k tomu vyjadřoval takto: *„Začínajícím učitelům bych doporučila velkou trpělivost, komunikovat o problému s dítětem, snažit se mu porozumět a najít cestu, která mu pomůže. Komunikovat s rodiči, a to velice citlivě, nabídnout jim pomoc, popřípadě doporučení k odborníkům.“* Další rady od dotazovaných byly radit se se zkušenějšími pedagogy, popřípadě s odborníky a stále se v problematice vzdělávat. Respondent č. 9 také zmínil: *„Podle mě si každý musí najít tu svoji cestu ohledně dětí s náročným chováním. Rozhodně neuškodí klid, trpělivost, povídání si s dětmi o jejich chování, pozorování situací, ve kterých se chování spouští atd. Křikem, naštvaností a dalším záporným chováním se situace nejspíš bude zhoršovat.“*

Všichni respondenti se shodli na klidném přístupu k dítěti, 7 z 10 respondentů jmenovalo trpělivost, 4 z 10 respondentů doporučovali navázat dobrý kontakt s rodiči. Dále bylo ojediněle zaznamenáno radit se s pedagogy, odborníky. A z odpovědí dále vyplynulo, že je nutné mít větší zájem o dítě, o jeho chování, potřeby a další.

Z těchto odpovědí lze říct, že jde o to, aby dítě vědělo a cítilo, že má naši oporu, že mu poskytneme bezpečí, že si s námi může povídat, kdy chce a o čem chce. Kdybychom zvolili

opak těchto doporučení, jako je například křik, odmítání a další podobné chování, nejspíš by se náročné chování dítěte zhoršilo nebo by se vůbec nezměnilo.

V teoretické části uvádím doporučené přístupy pro žádoucí chování dětí. Popsali je odborníci Weikert (2007), Svoboda (2014), Train (2000) a obsahují stejné a podobné přístupy, které by měly pomoci k žádoucímu chování dítěte.

4.6.3 Shrnutí

Cílem mé výzkumné části bylo vyhodnotit metody a postupy pedagogů z mateřských škol, které využívají v praxi s dětmi s náročným chováním.

Vybraní respondenti uvedli, že jejich praxe v mateřské škole je více jak tříletá a podle rozhovorů jsem zjistila, že s dětmi s náročným chováním mají všichni bohaté zkušenosti, které mohou předávat dalším kolegům.

Všichni respondenti se shodli na tom, že jako nejnáročnější chování u dětí v mateřské škole je agresivita, většina uvedla hyperaktivitu a problémy u dětí, které nechtějí dodržovat stanovená pravidla. Malá část respondentů zmínila jako náročné chování komunikační problémy či emoční nevyrovnanost. Ojediněle se vyskytla také odpověď jako je složitější adaptace, problémy s příjmem potravy a enuréza. Respondenti také uvedli, že z výše uvedeného se v mateřské škole nejčastěji objevuje agrese.

Z výpovědí všech respondentů lze říci, že náročné chování dětí se vyskytuje nejvíce při společných, kolektivních činnostech, kdy dochází k vzájemné komunikaci a interakci. Děti na tyto nové situace nejsou připraveny, a to vede k chování, které není u dětí žádoucí.

Všichni respondenti se shodli na tom, že náročné chování dětí může ovlivňovat výchova, která na ně působí už od narození. Rodiče vedou děti, jak nejlépe umí, chtějí jim dopřát vše co mohou, to, co oni sami v dětství nemohli. To později může vést k tomu, že je dítě v mateřské škole nespokojené, protože pozornost není dávana jen jemu, ale všem stejně. Ojediněle respondenti uvedli jako příčinu také genetickou výbavu, zdravotní komplikace, traumata, ale i skladbu kolektivu a prostředí mateřské školy.

Všichni respondenti se shodli na tom, že je potřeba se při práci domlouvat s kolegy. Polovina respondentů také uvedla, že se radí u odborníků na odborných pracovištích. Větší část

respondentů uvedla, že se stále vzdělávají a část respondentů zmínila, že se domlouvají také s rodiči.

Polovina respondentů zaznamenala, že k ovlivnění náročného chování je důležité mít nastavená pravidla a řád, a to doma i ve škole a také uvedla, že k ovlivnění může docházet za pomoci kladného přístupu k dětem. Někteří respondenti také zmínili, že by mohli rodiče ovlivnit chování dítěte výchovou.

Většina respondentů se shodla na tom, že rodiče přijímají informace o náročném chování svých dětí těžce a dodávají, že se po nějakém čase rodiče s informací smíří a snaží se spolupracovat se školou. Malá část respondentů zmínila, že se rodiče dětem snaží převážně domlouvat anebo chování dítěte stále omlouvají.

Všichni respondenti uvedli, že přístupy dětí k ostatním dětem bývají závislé na konkrétním náročném chování dítěte. Shodli se na tom, že postoje dětí mohou být jak odmítavé, tak vřelé. Velice záleží na tom, jak se náročné chování dotýká ostatních dětí a jak to ovlivňuje kolektiv.

Všichni respondenti se shodli na tom, že je důležité přistupovat k dětem individuálně. Podle jeho potřeb zaměřit pozornost a pracovat s ním na změnách v jeho chování. Dále také všichni respondenti uvedli, že domluva přístupu a jednotnost s kolegy je velice důležitá. Menší část respondentů zmiňovala, že je dobré dětem v mateřské škole dávat pocit bezpečí, důvěry a lásky a v neposlední řadě přijít na spouštěče náročného chování u dětí. Někteří respondenti také uvedli, že děti ve třídách by měly být vedeni tak, aby vztahy mezi dětmi nebyly narušeny kvůli náročnému chování nějakého dítěte. Mělo by se zamezit vyloučení dítěte z kolektivu. Je třeba dětem vysvětlovat, že každý je jedinečný, a to i včetně jeho chování.

Všichni respondenti také uvedli, že není špatné čas od času odměňovat děti. Část respondentů se shodla na tom, že by tresty nedoporučila nebo pouze ojediněle ve výjimečných případech. Všichni respondenti se shodli na tom, že odměny a tresty mohou mít blahodárné účinky, pokud byly dobře a ve správný čas použity.

Všichni respondenti by doporučili kolegům klidný přístup, většina respondentů jmenovala také trpělivost a část respondentů se shodla v tom, že je důležité navázat dobrý kontakt

s rodiči. Ojediněle respondenti uvedli domluvu s kolegy. Někteří respondenti také uvedli, že je nutné zvýšit zájem o dítě, jeho chování, potřeby a další.

Závěr

Tato bakalářská práce si kladla za cíl zjistit přístupy pedagogů k dětem s náročným chováním v mateřské škole. Skládala se z teoretické a praktické části. V teoretické části jsem sbírala informace z odborných publikací, jež se zabývaly chováním dětí. Snažila jsem se shrnout všechna primární sdělení, které byly důležitou součástí mé bakalářské práce. V první části jsem se zabývala etiologií náročného chování, rozdílem mezi problémovým chováním a poruchou chování. V druhé části jsem se zabývala rodinou a jejím vlivem na dítě, kde důležitou roli hraje výchovný styl a uskupení rodiny. Snažila jsem se popsat základní výchovné styly a zachytit jejich klady a zápory pro dítě. Třetí část byla zaměřena na mateřskou školu a na děti s náročným chováním, které mateřskou školu navštěvují. Popsala jsem diferenciaci náročného chování, jenž se může vyskytovat v mateřské škole. Dále jsem k nim dodala také rozmanité přístupy, způsoby, metody, jež by byly vhodné použít pro nastavení žádoucího chování u dětí v předškolním věku.

V praktické části byly uskutečněny rozhovory s pedagogy z mateřských škol, od kterých jsem očekávala zjištění odpovědí na předem připravené dotazy. Pro výzkum jsem vybrala deset respondentů, kteří byli vybráni ze tří mateřských škol a již mají zkušenosti s výše zmíněnou problematikou, čímž mi mohli pomoci ve výzkumu.

Důležité pro můj výzkum bylo zjištění různorodých přístupů pedagogů k dětem s náročným chováním, zda se jejich metody shodují s obecně doporučenými zásadami, jež uvedli odborníci pro žádoucí chování dítěte. Tato data byla poté analyzována. Některé přístupy pedagogů se mírně lišily, nicméně většina z nich využívá přístupy stejné a dohledatelné v odborné literatuře.

Cíl práce byl naplněn skrze snahu respondentů, který detailně popsali své přístupy k dětem s náročným chováním.

Pedagogové uváděli, že přistupují k dětem kladným způsobem a hledají cestu, aby se jejich chování zlepšovalo. K tomu potřebují spolupráci rodičů. Snaží se s nimi domlouvat tak, aby na dítě byly kladeny stejné nebo podobné nároky a podmínky jako v mateřské škole. Tím je myšlený především řád a pravidla, díky nimž není dítě v tomto prostředí zmatené. Pedagogové se také shodují na tom, že je také důležitý jednotný přístup pedagogů. Je třeba

se s kolegou či kolegyní domlouvat na přístupu k dítěti, aby mělo dítě jasno v tom, co je po něm žádáno. Stálé vzdělávání pedagogů jak na seminářích, workshopech tak i v odborné literatuře je pro pedagogy důležité. Přístupy v předškolním vzdělávání se postupem času proměňují a je nutné jako pedagog tyto směry reflektovat a zpracovávat.

Přínosem této práce vidím v doporučení pro další pedagogy nebo pro začínající pedagogy, kteří ještě nemají dostatek zkušeností a neví si rady s dětmi s náročným chováním. Tento výzkum sám nabádá pedagogy, k tomu, aby zjistili, co je při práci s těmito dětmi nejdůležitější. Práce může vést k vyvarování se určitým věcem, které jsou nefunkční, jak se můžeme dozvědět z rozhovorů s respondenty.

Seznam použitých informačních zdrojů

- BENDO VÁ, P., 2015. *Základy speciální pedagogiky nejen pro speciální pedagogy*. Univerzita Hradec Králové. ISBN 978-80-7435-422-9
- CRESWELL, J., W., 1998. *Qualitative inquiry and research design : choosing among five traditions*. Thousand Oaks: SAGE Publications. ISBN 0761901442
- ČÁP J., ČECHOVÁ, V., BOSCHEK, P., 2000. *Dotazník stylů výchovy pro děti od 8 do 12 let*. Praha: IPPP ČR.
- ČÁP, J., 1997. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7066-534-3
- DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z., ET AL., 1995. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada. ISBN
- DVOŘÁK, J., 2007. *Logopedický slovník*. Žďár nad Sázavou: Edice Logopaedia Clinica. ISBN 978-80-902536-6-7
- FIALOVÁ, D., 2016. *Za dveřmi mateřské školy*. Praha: Krigl. ISBN 978-80-88104-15-5
- FISCHER, S., ŠKODA, J., 2008. *Speciální pedagogika: Edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. Stanislav Juhaňák: Triton. ISBN 80-7387-014-2
- FISCHER, S., ŠKODA, J., SVOBODA, Z., ZILCHER, L., 2014. *Speciální pedagogika: Edukace a rozvoj osob se specifickými potřebami v oblasti somatické, psychické a sociální*. Stanislav Juhaňák: Triton. ISBN 978-80-7387-792-7
- GILLERNOVÁ, I., KEZBA, V., RYMEŠ, M., 2011. *Změny rodičovských stylů výchovy v české rodině. Psychologické aspekty změn v české společnosti: Člověk na přelomu tisíciletí*, Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2798-1.
- HARTMANN, B.; LANGE, M., 2008. *Mutismus v dětství, mládí a dospělosti*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-021-8
- HELUS, Z., 2007. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada. ISBN 978-80-2474-674-6

- HENDL, J., 2016. *Kvalitativní výzkum, základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9
- HUTYROVÁ, M. a kol., 2019. *Děti a problémy v chování: Etopedie v praxi*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1523-3
- JUCOVIČOVÁ, D.; ŽÁČKOVÁ, H., 2010. *Neklidné a nesoustředěné dítě ve škole a v rodině*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2697-7
- KENDÍKOVÁ, J., 2019. *ADHD krok za krokem*. Praha: Raabe. ISBN 978-80-7496-438-1
- KERN, H., MEHLOVÁ, CH., NOLZ, H., PETER, M., WINTERSPERGEROVÁ, R., 1999. *Přehled psychologie*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-240-8
- KLENKOVÁ, J., 2006. *Logopedie*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1110-2
- KLENKOVÁ, J.; BOČKOVÁ, B.; BYTEŠNÍKOVÁ, I., 2012. *Kapitoly pro studenty logopedie. Text k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-229-1
- KOCUROVÁ, M., 2002. *Speciální pedagogika pro pomáhající profese*. Plzeň: ZČU. ISBN 80-7082-844-7
- KOŤÁTKOVÁ, S., 2008. *Dítě a mateřská škola*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1568-1
- KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V., 2001. *Člověk-prostředí-výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., 2007. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1284-9
- LECHTA, V., 1990. *Logopedické repertorium*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo. ISBN 80-08-00447-9
- LEJSKA, M., 2003. *Poruchy verbální komunikace a foniatrie*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-038-7
- MÁDROVÁ, E., 1998. *Zkuste být dítětem*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-229-2
- MATĚJČEK, Z., 1994. *Po dobrém nebo po zlém?* Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-270-6.
- MATĚJČEK, Z., 2007. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-504-2

- MERTIN, V., GILLERNOVÁ, I., 2010. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-627-8
- Mezinárodní klasifikace nemocí, 1992. 10. revize. Duševní poruchy a poruchy chování. Popisy klinických znaků a diagnostická vodítka., Praha: Psychiatrické centrum
- MICHALČÁKOVÁ, M., 2007. *Strachy v období rané adolescence*. Brno: Barrister & Principal. ISBN 978-80-87029-15-2
- MICHALOVÁ, Z., 2007. *Sondy do problematiky specifických poruch chování*. Havlíčkův brod: Tobiáš. ISBN 978-80-7311-075-8
- MICHALOVÁ, Z., 2012. *Předškolák s problémovým chováním*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0182-3
- MICHALOVÁ, Z., PEŠATOVÁ, I., 2015. *Determinanty inkluzivního vzdělávání dětí s ADHD*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně. ISBN 978-80-7414-934-4
- PETRUSEK, M., 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum ISBN
- PIPEKOVÁ, J., 2006. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-120-0
- POL, M., LAZAROVÁ, B., 1999. *Spolupráce učitelů – podmínka rozvoje školy*. Praha: Agentura STROM. ISBN 80-86106-07-1
- PRŮCHA J., WALTEROVÁ E., MAREŠ J., 2003. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-772-8
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J., 2013. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0403-9
- RABOCH, J., HRDLIČKA, M., MOHR, P., 2015. *DSM-5: Diagnostický a statistický manuál duševních poruch*. Praha: Hogrefe – testcentrum. ISBN 978-80-86471-52-5
- REICHEL, J., 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3006-6
- ROGGE, J. U., 1999. *Dětské strachy a úzkosti*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-237-8
- ŘÍČAN, P., 2013. *S dětmi chytře a moudře. Psychologie výchovy pro rodiče a prarodiče*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0343-8

- SAGI, A., 1995. *Problémové děti v mateřské škole*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-067-7
- SEVERE, S., 2007. *Co dělat, aby se vaše děti správně chovaly*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-324-6
- SHEEDYOVÁ-KURCINKOVÁ, M., 1998. *Problémové dítě v rodině a ve škole*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-174-6
- SLOWÍK, J., 2016. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-0095-8
- SOBOTKOVÁ, I., 2001. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-559-8
- SOVÁK, M., 1989. *Logopedie předškolního věku*. Praha: SPN.
- SVOBODA, J., 2014. *Agrese a agresivita v předškolním a mladším školním věku*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0603-3
- SVOBODOVÁ, E., 2010. *Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program*. Vydání první. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-774-9
- ŠKODOVÁ, E., JEDLIČKA, I. a kol., 2003. *Klinická logopedie*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-546-6
- ŠVAŘÍČEK, R., 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0644-6
- TRAIN, A., 2000. *Children Behaving Badly. Could My Child Have a Disorder?* London WCIB 3PA. ISBN 80-7178-503-2
- VÁGNEROVÁ, M., 1999. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-214-9
- VÁGNEROVÁ, M., 2004. *Psychologie problémového dítěte školního věku*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-488-8
- VYMĚTAL, J., 2004. *Úzkost a strach u dětí*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-830-9
- VYŠTEJN, J., 1995. *Dítě a jeho řeč*. Beroun: Baroko&Fox. ISBN 80-85642-25-5
- WEIKERT, A., 2007. *Výchova dítěte: osvědčené rady a řešení pro rodiče dětí každého věku*. Praha: Jan Vašut s.r.o. ISBN 978-80-7236-527-2

WINTERHOOF, M., 2008. *Warum unsere Kinder Tyrannen werden a Tyrannen müssen nicht sein*. Gütersloher Verlagshaus: München. ISBN 978-80-249-1564-7

Internetové zdroje:

MŠMT, [online] 2017. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha. Dostupný z WWW: <https://www.msmt.cz/file/45304/>

SVOBODOVÁ, Renata. *Role učitele, limity role, míchání rolí*. Metodický portál: Články [online]. 19. 09. 2013, [cit. 2021-06-20]. Dostupný z WWW: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/s/17781/ROLE-UCITELE-LIMITY-ROLE-MICHANI-ROLI.html/?rate=3> . ISSN 1802-4785.

Seznam příloh

Příloha 1 – Otázky k rozhovoru a dotazování

1. Jak dlouho pracujete v mateřské škole?
2. Jak staré děti máte ve své třídě?
3. Kolik dětí máte ve třídě v tomto roce?
4. Jaké chování byste zařadili mezi náročné u dětí v mateřské škole?
5. Jaké chování se podle vás v mateřské škole vyskytuje nejčastěji?
6. Kolik dětí z vaší třídy se chová náročným způsobem?
7. V jaké situaci se projevuje jejich náročné chování popřípadě, co vyvolává toto chování?
8. Jak podle vás mohlo náročné chování u dětí vzniknout?
9. S kým se radíte při řešení náročného chování dětí?
10. Jak lze podle vás ovlivnit náročné chování u dětí?
11. Jak k náročnému chování dětí přistupují jejich rodiče?
12. Jak k náročnému chování dětí přistupují ostatní děti ze třídy?
13. Jak přistupujete k dětem s náročným chováním?
14. Domlouváte se s kolegyní předem na přístupu k dětem?
15. Jak se vám daří plnit domluvený přístup?
16. Jak se snažíte předcházet či eliminovat náročné chování dětí?
17. Využíváte odměny a tresty?
18. Jaké využíváte odměny a tresty?
19. Jak působí odměny a tresty na děti?
20. Co byste doporučili začínajícím pedagogům ohledně dětí s náročným chováním?

Příloha 2 – Polostrukturovaný rozhovor

Respondent č.1

- 1) Jak dlouho pracujete v mateřské škole? „35 let.“
- 2) Jak staré děti máte ve své třídě? „4-6 let“
- 3) Kolik dětí máte ve třídě v tomto roce? „22“
- 4) Jaké chování byste zařadili mezi náročné u dětí v mateřské škole? „*Porucha pozornosti, hyperaktivita, impulzivita, poruchy komunikační, emoční nevyrovnanost.*“
- 5) Jaké chování se podle vás v mateřské škole vyskytuje nejčastěji? „*Poruchy komunikační a emoční nevyrovnanost*“
- 6) Kolik dětí z vaší třídy se chová náročným způsobem? „4“
- 7) V jaké situaci se projevuje jejich náročné chování? (co vyvolává toto chování)
„*Dvě děti jsou cizinci (jazyková bariéra). Dvě děti mají opožděný řečový vývoj (není odborně diagnostikován, je to můj názor). Všechny 4 děti reagují vztekle na svůj neúspěch, pláčí, fyzicky napadají ostatní kamarády, kopou nebo buší do okolních předmětů. Spouštěčem je pokyn, rozhovor mezi dětmi, dotaz pedagoga, nespokojenost sám se sebou, lepší výkon druhého. Snažíme se situacím předcházet (př. koordinovat rozhovor mezi dětmi, dopomáhat k úspěšnému cíli, vysvětlit pravidla hry). Vedeme ostatní děti k pochopení problémových jedinců (př.při komunikaci používat gesta, nechat jim prostor ke hře, několikrát je oslovit a přesvědčit se v navázání kontaktu, nedotýkat se jich).*“
- 8) Jak podle vás mohlo náročné chování u dětí vzniknout? „*Trauma, zdravotní příčina, nenastavené výchovné mantinely, nepodnětné domácí prostředí, odlišný mateřský jazyk*“
- 9) S kým se radíte při řešení náročného chování dětí? „*Komunikujeme s rodiči a pokud souhlasí, navážeme spolupráci s PPP nebo SPC, tam si vyslechneme rady speciálního pedagoga, psychologa.*“

- 10) Jak lze podle vás ovlivnit náročné chování u dětí? *„Spolupráce s rodiči, dodržování domácích pravidel a rituálů, nastavení pravidel a rituálů v MŠ ve spolupráci s rodinou a speciálním pedagogem“*
- 11) Jak k náročnému chování dětí přistupují jejich rodiče? *„Pokud si rodič uvědomí, že má nestandardní dítě, je vyhráno“*
- 12) Jak k náročnému chování dětí přistupují ostatní děti ze třídy? *„Špatně. Proč by mělo 3 leté dítě tolerovat křik, agresivitu, nadměrné omezení ze strany druhého? Dítě s náročným chováním vždy ovlivní celý kolektiv většinou negativně. Mám jeden příklad z praxe ovlivnění kolektivu pozitivně. Zcela hluché děvče od narození, kochleární implantáty získala ve 3,5 letech, ve 4 letech nastoupila do MŠ. Štíhlá, krásná holčička na první pohled oplývající silnou vnitřní energií. Požadavek na kolektiv byl mluvit slabým hlasem, nezranit kamarádku. Děti od prvního dne pravidla respektovaly. Nikdy nevznikl konflikt, děvče s dětmi navazovalo kontakt jemným dotykem a pohledem do očí, úsměvem. Děti ji bez vyzvání pomáhaly, zapojovaly do hry, vedly na vycházce. Měla přirozenou autoritu a milou osobnost.“*
- 13) Jak přistupujete k dětem s náročným chováním? *„Inkluze přivedla do kolektivů poruchy chování, s nimiž dříve děti pobývaly ve speciálních třídách. Výhodou bylo méně dětí a zažití si pozice „Jsem úspěšný“. Srovnání s ostatními dětmi a jejich výkonem je často pro ně traumatizující. Mají lepší výsledky na očích. Př. Filip začne kopat do židle, roztrhá papír, vřeští, ukazuje na kamaráda. Učitelka nepostřehla konflikt mezi chlapci. Ani nemohla. Filip se totiž vzteká, že kamarád má hezčí obrázek. Učitelka ho přesvědčuje, že má na svém obrázku pěkné barvy, že se jí líbí. Slova nepomáhají, dál se třídou rozléhá nepříjemný křik, létají židle vzduchem. Děti se zakrýtými ušima odcházejí do umývárny. Spolupráce s rodiči nenavázána. Stále se tváří, že je to problém školky, doma to nedělá, určitě z toho vyroste. Bez spolupráce nebude asistent pedagoga. Konzultace s SPC – co máme v takových situacích dělat? Všechny rady již aplikujeme, přesto je situace taková, tudíž jsme bez pomoci. Jaký zvolit přístup? Protrpět školní rok a doufat, že příště*

bude lépe? Nebude. Před 20 lety jsem se setkala s problémovým dítětem 1x za 5let. Dnes mám každoročně ve třídě několik problémových dětí. “

- 14) Domlouváte se s kolegyní předem na přístupu k dětem? *„Ano, bez spolupráce je to stoprocentní neúspěch. “*
- 15) Jak se vám daří plnit domluvený přístup? *„Pravidla máme nastavena, ale ne vždy fungují dle našich představ a předešlých reakcí dítěte. “*
- 16) Jak se snažíte předcházet či eliminovat náročné chování dětí? *„Dodržování rituálů dětí, komunikace pomocí obrázků a symbolů, činnosti v menších skupinách. “*
- 17) Využíváte odměny a tresty? *„Povzbuzení, připomínání dosažených dovedností, pochvala rodičům a před ostatními dětmi. “*
- 18) Jaké využíváte odměny a tresty? *„Tresty přicházejí samy jako důsledek problémového chování. Netrestám, nekomentuji. V momentě afektu stejně slovo nevnímá. “*
- 19) Jak působí odměny a tresty na děti? *„Na „běžné děti“ působí motivačně, blahodárně. U dětí s náročným chováním jsem se setkala rozporuplnými reakcemi. “*
- 20) Co byste doporučili začínajícím pedagogům ohledně dětí s náročným chováním? *„V komunikaci s rodiči je potřebujete mít na své straně, vyjádřit jim pochopení, podporu, navázat spolupráci. Vypozorovat a podporovat rituály těchto dětí (př. oblíbená hračka, místo u stolu, hrací koutek). Na začátku dne zařadit aktivitu, v níž bude úspěšné. Hodně trpělivosti a pochopení. “*

Respondent č.2

- 1) Jak dlouho pracujete v mateřské škole? *„12 let. “*
- 2) Jak staré děti máte ve své třídě? *„4–5 let. “*
- 3) Kolik dětí máte ve třídě v tomto roce? *„25 dětí. “*

- 4) Jaké chování byste zařadili mezi náročné u dětí v mateřské škole? *„Agrese a nedodržování zvolených pravidel“.*
- 5) Jaké chování se podle vás v mateřské škole vyskytuje nejčastěji? *„Agrese.“*
- 6) Kolik dětí z vaší třídy se chová náročným způsobem? *„2.“*
- 7) V jaké situaci se projevuje jejich náročné chování? (co vyvolává toto chování). *„Při konfliktu.“*
- 8) Jak podle vás mohlo náročné chování u dětí vzniknout? *„Zvýšená agresivita směrem od rodičů. Dítě jejich jednání opisuje.“*
- 9) S kým se radíte při řešení náročného chování dětí? *„S kolegyní.“*
- 10) Jak lze podle vás ovlivnit náročné chování u dětí? *„Naslouchat, snažit se dítěti porozumět.“*
- 11) Jak k náročnému chování dětí přistupují jejich rodiče? *„Domluvou nebo s dětským psychologem.“*
- 12) Jak k náročnému chování dětí přistupují ostatní děti ze třídy? *„Straní se agresorovi.“*
- 13) Jak přistupujete k dětem s náročným chováním? *„Snažím se s dítětem více komunikovat, přijít na důvod proč se tak chová. Pochopit ho, popřípadě se snažím hledat řešení pomoci pozitivní motivace.“*
- 14) Domlouváte se s kolegyní předem na přístupu k dětem? *„Ano.“*
- 15) Jak se vám daří plnit domluvený přístup? *„padesát na padesát.“*
- 16) Jak se snažíte předcházet či eliminovat náročné chování dětí? *„Pozitivní motivací, dítěte si více všímám, povídám si s ním. Dávám mu pocit důležitosti.“*
- 17) Využíváte odměny a tresty? *„ano“*
- 18) Jaké využíváte odměny a tresty? *„Pozitivní přístupem, přátelskou atmosférou ve třídě. Pochvalou, pohlazením. Malou sladkou odměnou. V případě nedodržování našich pravidel posazuji ke stolečku, snažím se dítěti domlouvat.“*

19) Jak působí odměny a tresty na děti? „*Pozitivně (pro každého jsou důležitá pravidla).*“

20) Co byste doporučili začínajícím pedagogům ohledně dětí s náročným chováním? „*Trpělivost. Naslouchat a snažit se vžít do dítěte, přijít na důvod proč tak činní.*“

Respondent č.3

- 1) Jak dlouho pracujete v mateřské škole? „*12 let*“
- 2) Jak staré děti máte ve své třídě? „*4-5 let*“
- 3) Kolik dětí máte ve třídě v tomto roce? „*24 dětí*“
- 4) Jaké chování byste zařadili mezi náročné u dětí v mateřské škole? „*Agresivní chování, nedodržování pravidel, hyperaktivita, počůrávání*“
- 5) Jaké chování se podle vás v mateřské škole vyskytuje nejčastěji?? „*Myslím si, že nejvíce se ve školkách objevuje nedodržování pravidel a agresivita*“
- 6) Kolik dětí z vaší třídy se chová náročným způsobem? „*U nás ve třídě jsou 4 děti s náročným chováním.*“
- 7) V jaké situaci se projevuje jejich náročné chování popřípadě, co vyvolává toto chování? „*První dítě chvíli neposedí, nedokáže se soustředit na činnosti a všechny činnosti narušuje. Druhé a třetí dítě se počůrává v průběhu celého dne, ať už je to při hře, procházce či při spaní. Čtvrté dítě je velice agresivní na své okolí. S dětmi si neumí hrát ani komunikovat, bouchá je, křičí, rozhazuje hračky a ničí je.*“
- 8) Jak podle vás mohlo náročné chování u dětí vzniknout? „*Řekla bych, že by mohla být na vině nevhodná výchova rodičů, špatné vzory.*“
- 9) S kým se radíte při řešení náročného chování dětí? „*Především se svojí kolegyní, ostatními pedagogy, popřípadě s odborníky.*“
- 10) Jak lze podle vás ovlivnit náročné chování u dětí? „*Podle mě je důležité nastavit jasná a srozumitelná pravidla jak doma, tak i ve škole. Vzájemné naslouchání a pochopení. Dítě také potřebuje cítit bezpečí a lásku.*“

- 11) Jak k náročnému chování dětí přistupují jejich rodiče? *„Rodiče ve většině případů nechtějí slyšet o tom, že jejich dítě se chová nestandardně. Potřebují na vstřebání této informace dostatek času. Někteří rodiče pak začnou spolupracovat a jiní si stojí za tím, že doma to nedělá, tak musí být problém ve školce. “*
- 12) Jak k náročnému chování dětí přistupují ostatní děti ze třídy? *„Agresivnímu dítěti se vyhýbají, bojí se ho, nechtějí si s ním hrát, vylučují ho z kolektivu. U dětí, které se počůravají problém nenastává, protože se to ostatních dětí nijak nedotýká. Děti, které jsou více aktivní, ale nejsou impulzivní a agresivní, jsou většinou dobrými a vyhledávanými kamarády. “*
- 13) Jak přistupujete k dětem s náročným chováním? *„Tohle je velice náročná otázka. Záleží totiž na tom, o jaké chování se jedná. Celkově se, ale snažím dítěti jakýmkoliv způsobem pomoci. Někdo potřebuje více chválit, věnovat mu pozornost, ukazovat mu, že i on má dobré výsledky, vysvětlovat mu slušné chování a pravidla soužití a povídat si o tom, jak se cítí a co vyvolává jeho chování. “*
- 14) Domlouváte se s kolegyní předem na přístupu k dětem? *„Ano, snažíme se o to, abychom měli stejný nebo hodně podobný přístup, který by dětem mohl pomoci. “*
- 15) Jak se vám daří plnit domluvený přístup? *„Někdy to jde dobře, ale děti umí mnohokrát překvapit. Na nové situace většinou nejsme připravené. “*
- 16) Jak se snažíte předcházet či eliminovat náročné chování dětí? *„Dětem se od začátku roku snažíme vysvětlit, jak se k sobě chováme, jak se chováme ve škole. Určíme si základní pravidla a snažíme se je dodržovat. K tomu využíváme různé příběhy, obrázky a symboly. “*
- 17) Využíváte odměny a tresty? *„Ano, používám odměny i tresty. “*
- 18) Jaké využíváte odměny a tresty? *„Odměny, které používám jsou např. pohlazení, pochvala před dětmi i u rodičů, někdy zařadím i sladkost. Tresty používám spíše u dítěte, které si nedá říct a opakuje stále dokola chování, které pro něho nebo okolí je nebezpečné, a to je posazení ke stolečku, kde popřemýšlí o tom, co se stalo a proč tam vlastně sedí. Po chvíli si jeho chování popíšeme a rozebereme a domluvíme se na dalším kroku. “*

- 19) Jak působí odměny a tresty na děti? *„Já bych řekla, že jak odměny, tak tresty mají dobrý vliv na každého, pokud se to s nimi nepřehání.“*
- 20) Co byste doporučili začínajícím pedagogům ohledně dětí s náročným chováním? *„Začínajícím učitelům bych doporučila velkou trpělivost, komunikovat o problému s dítětem, snažit se mu porozumět a najít cestu, která mu pomůže. Komunikovat s rodiči, a to velice citlivě, nabídnout jim pomoc, popřípadě doporučení k odborníkům.“*

Respondent č.4

- 1) Jak dlouho pracujete v mateřské škole? *„Pracuji ve školce 17 let.“*
- 2) Jak staré děti máte ve své třídě? *„Dětem jsou 3-4 roky.“*
- 3) Kolik dětí máte ve třídě v tomto roce? *„20.“*
- 4) Jaké chování byste zařadili mezi náročné u dětí v mateřské škole? *„Hyperaktivita, impulzivita, agresivita, dítě, které nemá nastavené hranice.“*
- 5) Jaké chování se podle vás v mateřské škole vyskytuje nejčastěji? *„V poslední době se setkávám nejčastěji s hyperaktivními dětmi.“*
- 6) Kolik dětí z vaší třídy se chová náročným způsobem? *„U nás ve třídě není v tomto roce žádné dítě s výrazně náročným chováním. Občas se některé dítě počůrá nebo vznikne nějaký konflikt při špatné komunikaci.“*
- 7) V jaké situaci se projevuje jejich náročné chování popřípadě, co vyvolává toto chování? *„Děti jsou ještě malé, takže jejich občasné počůrávání například při spánku, je podle mě normální. Konflikty vznikají kvůli malým zkušenostem s kolektivem. Děti nejsou připraveny na to, že se mají dělit o hračky s ostatními.“*
- 8) Jak podle vás mohlo náročné chování u dětí vzniknout? *„Náročné chování by mohlo vzniknout i z těchto zatím malých věcí, pokud by se s dětmi správně neworkovalo a nevedly se ke spolupráci, dodržování pravidel atd.“*
- 9) S kým se radíte při řešení náročného chování dětí? *„Určitě o tom mluvíme s kolegyní, protože každá můžeme mít jiný názor na chování dětí.“*

- 10) Jak lze podle vás ovlivnit náročné chování u dětí? „*Výchovou.*“
- 11) Jak k náročnému chování dětí přistupují jejich rodiče? „*Rodiče jsou většinou zaskočení. Polovina rodičů se snaží s tím něco dělat, třeba přečíst si o chování dětí nějaké články nebo se zkusí radit s námi a druhá polovina dělá, že se to jejich dítěte týkat nemůže.*“
- 12) Jak k náročnému chování dětí přistupují ostatní děti ze třídy? „*Záleží na tom, jak moc dítě s náročným chováním omezuje ostatní děti.*“
- 13) Jak přistupujete k dětem s náročným chováním? „*Určitě na ně nekřičím ani je jinak netrestám. Snažím se najít příčinu jeho chování. Více se o něj zajímám.*“
- 14) Domlouváte se s kolegy předem na přístupu k dětem? „*Ano, domlouváme se.*“
- 15) Jak se vám daří plnit domluvený přístup? „*Někdy je to těžké, protože jak už jsem říkala, každý můžeme mít na náročné chování jiný pohled. Pro někoho je to chování ještě v pořádku a pro druhého už ne. Snažím se vždy domluvit a dělat kompromisy.*“
- 16) Jak se snažíte předcházet či eliminovat náročné chování dětí? „*Jde o hodně věcí, které se na sebe vážou. Tím myslím pravidla, naslouchání, pozorování, vysvětlování a další věci. Jsme ve škole pro děti a měli bychom jim být oporou, náhradním rodičem, předávat jim lásku. Prostě každé dítě potřebuje něco jiného a my máme za úkol přijít na to, co mu schází, že se chová náročným způsobem.*“
- 17) Využíváte odměny a tresty? „*Ano, takové ty běžné odměny. Tresty většinou nevyužívám.*“
- 18) Jaké využíváte odměny a tresty? „*Sladkost, pochvala, vyzdvižení výsledku mezi ostatními dětmi. Snažím se netrestat, spíš si jen s dítětem promluvíme, urovnáme konflikty mezi dalšími dětmi.*“
- 19) Jak působí odměny a tresty na děti? „*Odměna je pro dítě důležitá. Cítí ocenění. Je to pro něj skvělá chvíle. Tresty působí různě. Na někoho působí tak, že už tu samou věc, ve které chybovalo neudělá. Jiné dítě z toho může mít špatné pocity až strach.*“

20) Co byste doporučili začínajícím pedagogům ohledně dětí s náročným chováním?
„Doporučila bych se vždycky vžít do dítěte. Občas si totiž uvědomíme, že bychom udělali nejspíš to samé. Porozumět dítěti, povídat si s nimi. Povzbuzovat je.“

Respondent č.5

- 1) Jak dlouho pracujete v mateřské škole? *„Pracuji v mateřské škole 18 let.“*
- 2) Jak staré děti máte ve své třídě? *„Tenhle rok máme ve třídě 4 - 5leté děti.“*
- 3) Kolik dětí máte ve třídě v tomto roce? *„Ve třídě máme dohromady 25 dětí.“*
- 4) Jaké chování byste zařadili mezi náročné u dětí v mateřské škole? *„Agresivní chování nebo naopak extrémně introvertní, přehnaně lítostivé.“*
- 5) Jaké chování se podle vás v mateřské škole vyskytuje nejčastěji? *„Častěji dle svých zkušeností se ve své praxi setkávám s dětmi s agresivnějším chováním.“*
- 6) Kolik dětí z vaší třídy se chová náročným způsobem? *„Náročnější chování pozorujeme u dvou chlapců.“*
- 7) V jaké situaci se projevuje jejich náročné chování popřípadě, co vyvolává toto chování? *„Projevuje se to většinou při kolektivních hrách, spontánních i řízených. Jeden z chlapců má problémy s neúspěchem při různých činnostech, programech, občas bije a strká děti. Druhý z chlapců bije děti velmi frekventovaně, bez příčiny, bývá vyčleňován z kolektivu.“*
- 8) Jak podle vás mohlo náročné chování u dětí vzniknout? *„Oba problémy vyvěrají z rodinného prostředí.“*
- 9) S kým se radíte při řešení náročného chování dětí? *„Někdy s rodiči samotnými ohledně řešení a co možná nejobjektivnějšího přístupu, někdy se zkušenějšími kolegyněmi, pak psycholog či nápomocné bývají i odborné publikace.“*
- 10) Jak lze podle vás ovlivnit náročné chování u dětí? *„Vysvětlováním, příklady. Záleží, ale na situaci a charakteru dítěte. Je třeba být také v souladu s rodiči. Nastolit správný přístup k dítěti a pracovat s daným dítětem individuálně.“*

- 11) Jak k náročnému chování dětí přistupují jejich rodiče? *„Rodiče se snaží spolupracovat, sami chlapcům domlouvají. Jedna z maminek si sama neví rady a sdělila, že se chystá na návštěvu dětského psychologa. U druhého na nějaký čas pomůže domluva.“*
- 12) Jak k náročnému chování dětí přistupují ostatní děti ze třídy? *„Jeden z chlapců je často vyčleňován z kolektivu, musíme zasahovat, děti s ním nechtějí kamarádit a hrát si s ním. U druhého chlapce nejsou problémy až tak ve velké míře, a tak si většinou konflikt vyřeší sami.“*
- 13) Jak přistupujete k dětem s náročným chováním? *„Snažíme se mimo kolektiv o rozmluvu, vysvětlení situace z obou pohledů, vyslechneme u těchto dětí, co je trápí, snažíme se přijít na to, proč to dělají, proč se takto chovají. Máme snahu vyjít jim vstříc, někdy naopak nastolíme pravidla a meze. Snažíme se spolupracovat s rodiči.“*
- 14) Domlouváte se s kolegyní předem na přístupu k dětem? *„Vždy se s kolegyní radíme a připravujeme, abychom byly sladěny v tom, jak k dětem přistupujeme.“*
- 15) Jak se vám daří plnit domluvený přístup? *„Většinou bez problému.“*
- 16) Jak se snažíte předcházet či eliminovat náročné chování dětí? *„Máme ve třídě společná pravidla, která se snažíme dodržovat. V mnohých z nich či v samotných aktivitách se snažíme děti motivovat k hezkému a srdečnému chování, často volíme klidové aktivity s uvolňováním mysli, povídáme si, co nás těší, co nás trápí, jak co řešit, když se nedaří, budujeme důvěru a pocity bezpečí.“*
- 17) Využíváte odměny a tresty? *„Zřídka kdy.“*
- 18) Jaké využíváte odměny a tresty? *„Převládá odměna nebo bych to raději nazvala pochvalou, motivací slovní, zážitkové apod.“*
- 19) Jak působí odměny a tresty na děti? *„Velice kladně, děti se cítí sebevědomě a bezpečně.“*
- 20) Co byste doporučili začínajícím pedagogům ohledně dětí s náročným chováním? *„Trpělivost, stálé dovzdělávání, radit se se zkušenějšími kolegy, naslouchání a pozorování dětí i chození na hospitace kolegyním, spolupráce s rodiči.“*

Respondent č.6

- 1) Jak dlouho pracujete v mateřské škole? *„V mateřské škole pracuji od roku 2012. Během té doby jsem byla necelých 6 let na mateřské. Mám za sebou 4 roky praxe.“*
- 2) Jak staré děti máte ve své třídě? *„3-4 roky“*
- 3) Kolik dětí máte ve třídě v tomto roce? *„24“*
- 4) Jaké chování byste zařadili mezi náročné u dětí v mateřské škole? *„Pokud děti vyrůstají bez svých vrstevníků, stýkají se pouze s dospělými. Těžko se pak adaptují na prostředí MŠ plné dětí. Těžko se jim začleňuje do kolektivu, je obtížné vysvětlovat pravidla sociálního chování mezi vrstevníky. Dále pak, pokud rodiče upřednostňují potřeby a přání dětí před vším ostatním, děti se pak těžko vyrovnávají s nedostatkem.“*
- 5) Jaké chování se podle vás v mateřské škole vyskytuje nejčastěji? *„Nevím, jestli nejčastěji, ale toto je pro mě asi nejkomplikovanější. Jednat a pracovat s dětmi, které nejsou zvyklé cokoli dělat, neumějí uposlechnout jednoduchý pokyn, nerespektují daná pravidla.“*
- 6) Kolik dětí z vaší třídy se chová náročným způsobem? *„Se čtyřmi chlapci je obtížnější domluva a spolupráce.“*
- 7) V jaké situaci se projevuje jejich náročné chování popřípadě, co vyvolává toto chování? *„Jeden z nich je případ právě toho, že je zvyklý, že za něj dělají vše rodiče. Krmí ho, oblékají, dokonce ho i nosí na rukou. Chlapec má pocit, že může vše, že mu vše patří, nerespektuje přání ostatních. Je pak těžké přimět ho například k samostatnému oblékání či jídlu. Chlapec začne vždy silně plakat, dá si ruce před obličej a již s ním není další domluva. Další chlapec pochází z rodiny, kde se často setkává se svým 13-ti letým strýcem. S ním si hraje na válku, na to, že se perou. Chlapec pak vyžaduje tyto hry i u dětí ve školce. Bere jako zábavu, že děti strká, bouchá a ubližuje jim. Téměř vždy je to ničím nepodmíněné a negativní projevy vychází právě z jeho strany. Třetí chlapec má komplikovanější chování kvůli jeho*

jazykové bariéry. Je vychováván českými rodiči žijícími v Čechách, kteří doma komunikují anglicky. Chlapec má problémy s dorozumíváním, často kvůli tomu je nepozorný. Svou pozornost u dětí získává také kontaktním způsobem. Poslední ze čtyř chlapců je problémový kvůli jeho neustálému vykřikování, laškovnému zlobení kamarádů, jeho neposednosti. Často se dětem posmívá nebo jim jiným způsobem škodí. Holčičky drží na záchodě, klukům bere čepice apod. “

- 8) Jak podle vás mohlo náročné chování u dětí vzniknout? *„Něco vzniklo výchovou a něco mají děti dané charakterově. “*
- 9) S kým se radíte při řešení náročného chování dětí? *„S kolegyněmi. Diskutujeme o původu tohoto chování a probíráme metody nápravy. Dále sleduji různé psychologické webináře. Snažím se nejprve chování porozumět a poté řešit. “*
- 10) Jak lze podle vás ovlivnit náročné chování u dětí? *„Je to náročné, ale do určité míry to lze ovlivnit důsledností při vzdělávání. “*
- 11) Jak k náročnému chování dětí přistupují jejich rodiče? *„Někteří rodiče jsou si vědomí nedostatků u svých dětí a snaží se s námi najít společné řešení. Mám ale zkušenost, kdy otec pokyny vůbec nerespektuje, ale s maminkou se dá domluvit krásně, sama není z chlapcova chování nadšená a snaží se spolupracovat. Rodiče spolu nežijí a na chlapci je vždy poznat, zda byl zrovna u maminky nebo u tatínka. “*
- 12) Jak k náročnému chování dětí přistupují ostatní děti ze třídy? *„Děti ze třídy velice brzy vytuší, které děti jsou problémové a nechtějí si s nimi hrát, komunikovat s nimi, ani pracovat. “*
- 13) Jak přistupujete k dětem s náročným chováním? *„Snažím se pochopit a zjistit důvod jejich projevů. Nedělat ukvapené závěry, které by mohly dětem nebo jejich rodičům ublížit. Poté jim věnuji zvýšenou pozornost v nedostatkové oblasti. Snažím se většinou o to, abych nenapomínala tyto děti před třídou. Abych tím nepodporovala to, že děti ho budou vyčleňovat z kolektivu. “*
- 14) Domlouváte se s kolegyní předem na přístupu k dětem? *„Zkoušely jsme se domlouvat, někdy je to ale těžší. “*

- 15) Jak se vám daří plnit domluvený přístup? *„Řekla bych, že napůl. S kolegyní jsme v tomto nebyly zajedno. Jedna z nás musela být vždy „ta hodná“ a jedna „ta zlá“.*
- 16) Jak se snažíte předcházet či eliminovat náročné chování dětí? *„Tresty moc nevyužívám. Odměny občas ano, ale také jen výjimečně. Chci, aby děti dělaly činnost svévolně, a ne kvůli odměně. Pokud se rozhodnu pro odměnu, tak se snažím celý den naplánovat tak, aby měly možnost získat odměnu všechny děti. V tomto věku v nich nechci ještě podporovat soutěživost. Proto někdo dostane odměnu za zpěv, jiný za úklid apod. “*
- 17) Využíváte odměny a tresty? *„Občas ano. “*
- 18) Jaké využíváte odměny a tresty? *„Snažím se tresty nevyužívat. Pokud jsou některé děti nevladatelné a například při frontální činnosti nebo u jídla stále vykřikují nebo vyrušují kamarády, zvolím jim jiné místo k sezení, případně ho nechám sedět samostatně u stolku. Snažím se to dětem odůvodnit tak, aby neměly pocit, že jsou trestáni. Vždy řeknu, že na tomto místě se jim bude lépe pracovat. Jako odměnu volím bonbon, potlesk, nebo obtisk na ruku, či nakreslený fixou drobný obrázek na ruku. “*
- 19) Jak působí odměny a tresty na děti? *„Odměny děti motivují. Často pak dělají činnost právě kvůli odměně, a ne kvůli výsledku z činnosti. Proto je tolik nezařazují. “*
- 20) Co byste doporučili začínajícím pedagogům ohledně dětí s náročným chováním? *„Aby byli trpěliví a konzultovali chování s ostatními kolegyněmi. Aby se snažili k těmto dětem přistupovat trpělivě, snažili se najít způsob komunikace a spolupráce s nimi. “*

Respondent č.7

- 1) Jak dlouho pracujete v mateřské škole? *„4 roky“*
- 2) Jak staré děti máte ve své třídě? *„5-6 let“*
- 3) Kolik dětí máte ve třídě v tomto roce? *„26“*

- 4) Jaké chování byste zařadili mezi náročné u dětí v mateřské škole? *„Poruchy pozornosti, nesoustředění, hyperaktivita, agresivní chování, poruchy komunikace, odlišný mateřský jazyk – jazyková bariéra, emoční labilita, výchova bez stanovených hranic.“*
- 5) Jaké chování se podle vás v mateřské škole vyskytuje nejčastěji? *„Poruchy komunikace, emoční labilita, výchova bez stanovených hranic.“*
- 6) Kolik dětí z vaší třídy se chová náročným způsobem? *„4“*
- 7) V jaké situaci se projevuje jejich náročné chování popřípadě, co vyvolává toto chování? *„Dvě děti mají problém v oblasti komunikace, docházejí na logopedii. Jedno dítě je emočně nevyrovnané a v mnoha ohledech stále závislé na matce. Loučení s matkou obrečí. Když mu něco nejde nebo mu něco vadí, brečí, ale příčiny se musíme dopátrat samy, nesdělí nic, jen kýve/kroučí hlavou. Čtvrtému dítěti bylo diagnostikováno ADHD, které se u něho projevuje především v sociální interakci vůči vrstevníkům i dospělým osobám.“*
- 8) Jak podle vás mohlo náročné chování u dětí vzniknout? *„Zdravotní komplikace, nezrálá nervová soustava, rodinný výchovný styl, nepodnětné prostředí.“*
- 9) S kým se radíte při řešení náročného chování dětí? *„S kolegyněmi, s pracovníky školských poradenských zařízení, s psychologem, s rodiči.“*
- 10) Jak lze podle vás ovlivnit náročné chování u dětí? *„V první řadě je nutná spolupráce rodiče a školy, bez společného postupu je snaha o ovlivnění chování téměř zbytečná. Za druhé je důležitý pravidelný režim, aby dítě získalo nějaký systém a řád. A za třetí přistupovat k dítěti individuálně vzhledem k jeho potřebám, schopnostem a dovednostem.“*
- 11) Jak k náročnému chování dětí přistupují jejich rodiče? *„Přístupy se liší. Někteří si jsou vědomi nějakých problémů a mají snahu je řešit. Jiní si nechtějí přiznat, že jejich dítěto potřebuje péči navíc, a odmítají cokoliv řešit.“*
- 12) Jak k náročnému chování dětí přistupují ostatní děti ze třídy? *„To záleží na tom, jak se dané chování projevuje a o jak staré děti jde. Jinak reaguje 3leté dítě a jinak“*

předškolák. Obecně ale lze říci, že společnost problémového jedince nevyhledávají, straní se mu. “

13) Jak přistupujete k dětem s náročným chováním? *„Snažím se, aby dané dítě nemělo pocit, že nějak vybočuje z kolektivu. Základem je individuální přístup, čas a prostor, což jsou za běžného provozu v MŠ nedostačující faktory. Kdyby byly ostatní děti ve třídě 100% samostatné, tak se hned pracuje jinak. “*

14) Domlouváte se s kolegyní předem na přístupu k dětem? *„Ano, jednotný postup považuji za důležitý. “*

15) Jak se vám daří plnit domluvený přístup? *„Domluvený přístup se daří dodržovat ve známých situacích. “*

16) Jak se snažíte předcházet či eliminovat náročné chování dětí? *„Snažím se vyvarovat pro dítě zátěžových situací. Pozoruji kolektiv a po nějaké době odhadnu, jaká situace, co vyvolává. Daného jedince se snažím pozitivně motivovat a ostatním dětem vysvětluji, proč se jejich kamarád chová tak, jak se chová. “*

17) Využíváte odměny a tresty? *„Využívám odměny, tresty ne. Ale z pohledu dítěte těžko říct. “*

18) Jaké využíváte odměny a tresty? *„Odměny ve formě slovního ohodnocení, gesto, úsměv, poplácání po zádech. Trest přichází většinou sám jako důsledek chování. Ovšem různé pracovní činnosti může dítě vnímat také jako trest. “*

19) Jak působí odměny a tresty na děti? *„Krátkodobě. “*

20) Co byste doporučili začínajícím pedagogům ohledně dětí s náročným chováním? *„Sledovat dítě, jeho záliby, reakce, interakci s ostatními. Vyzdvihovat silné stránky jedince a podporovat je. Namotivovat ho nějakou aktivitou, která mu jde, už ráno. Postupovat jednotně s kolegyní, s rodiči, vést s nimi pravidelnou komunikaci a poskytovat jim zpětnou vazbu. Nepodléhat nezdarům, je to běh na dlouhou trať. “*

Respondent č.8

- 1) Jak dlouho pracujete v mateřské škole? „*Ted' to jsou 3 roky*“
- 2) Jak staré děti máte ve své třídě? „*6-7 let, děti s odkladem školní docházky.*“
- 3) Kolik dětí máte ve třídě v tomto roce? „*20*“
- 4) Jaké chování byste zařadili mezi náročné u dětí v mateřské škole? „*Agresivita, neustálé odmouvaní, neuposlechnutí, úzkostnost, nerespektování autority, hyperaktivita, nepozornost.*“
- 5) Jaké chování se podle vás v mateřské škole vyskytuje nejčastěji? „*Logopedické problémy, problémy s jídlem, hyperaktivita, agresivita.*“
- 6) Kolik dětí z vaší třídy se chová náročným způsobem? „*Řekla bych, že u nás ve třídě skoro všichni, ale každý v jiné oblasti. Tenhle rok se nám to ve třídě opravdu sešlo ve velkém. Nejvýraznější problémy vidím u těchto 10 dětí. V naší třídě jsou dva chlapci s ADHD, mají přiděleného jednoho sdíleného asistenta. Dále je zde chlapec trpící agresivními sklony při ochraně kamarádů. Jedna dívka, ačkoliv předškoláčka, neustále vkládá různé předměty do úst, a to včetně hřebíků, kamínků, plastových sáčků. Další chlapec měl problémy s krádežemi v MŠ. Dva chlapci se chovají velmi úzkostně, reagují nepřiměřeně na klidné pokyny učitelky. Chlapec, u kterého se projevují prvky hyperaktivity, má také menší problémy s autoritou učitele. Náročné chování má i další chlapec, který se projevuje nepřiměřeně ke svému věku, dělají mu problémy jakékoliv pokyny – než je zpracuje, dlouho to trvá. Všechny děti napodobuje, je nepozorný a sám nic nevymyslí. Chlapec s odkladem stále nerozeznává základní předměty okolo sebe jako jsou například rukavice, brusle, zvířata atd.*“
- 7) V jaké situaci se projevuje jejich náročné chování popřípadě, co vyvolává toto chování? „*V největší míře to vyvolává kolektiv jako takový – jeho složení. Agresivitu u chlapce vyvolává hádka, jakákoliv nehoda s kamarády v MŠ. Nepozornost mají děti zejména při delší činnosti, ale také hodně záleží na rodinném zázemí. To také u příliš úzkostných dětí. U nich také vyvolávají tyto stavy změny – přesun do jiné třídy, když neví, co se bude dále dělat apod. Ale i například napínavá kniha vede k pláči.*“

- 8) Jak podle vás mohlo náročné chování u dětí vzniknout? *„Některé obtíže jsou dány částečně geneticky například ADHD, nepozornost, nicméně velkou měrou k těmto problémům přispívá rodinné zázemí, práce s dětmi v rodině, ale i kolektiv v MŠ, prostředí v MŠ apod. “*
- 9) S kým se radíte při řešení náročného chování dětí? *„S ostatními kolegyněmi v MŠ, čtu v knihách, semináře, workshopy. “*
- 10) Jak lze podle vás ovlivnit náročné chování u dětí? *„Pevnými mantinely, a to jak v rodině, tak i v MŠ. Dále řádem, který se neustále opakuje, jednotností učitelek, didaktickými metodami zohledňujícími individuální potřeby dítěte, organizačními formami při činnostech v MŠ, kladným vztahem s dítětem. “*
- 11) Jak k náročnému chování dětí přistupují jejich rodiče? *„Jak kdy. Obvykle děti omlouvají, není jim to příjemné, nechtějí si přiznat daný problém. Poté ale někteří chtějí situaci řešit a aktivně se podílejí na jejím řešení. “*
- 12) Jak k náročnému chování dětí přistupují ostatní děti ze třídy? *„Jak kdo. Některé děti jim chování oplácí obdobným chováním, jiné se podřídí, ale většina vyhledá učitelku a sdělí jí problém. “*
- 13) Jak přistupujete k dětem s náročným chováním? *„Individuálně, v rámci možností. V naší třídě bylo velmi problematické vyhovět všem dětem vzhledem k velké rozdílnosti mezi dětmi. I tak jsme se ale snažily najít si k dětem cestu zjistit, co je baví, co naopak ne. Řešit to i s rodiči a podle toho reagovat. “*
- 14) Domlouváte se s kolegyní předem na přístupu k dětem? *„Ráda bych, ale v tomto roce se to nepodařilo. Měly jsem rozdílné názory na mnoho věcí, a ačkoliv jsme se domluvily na určitém řádu, docházelo k jeho porušování, čehož děti hojně využívaly a byly z toho zmatené. “*
- 15) Jak se vám daří plnit domluvený přístup? *„Nedařilo, docházelo k porušování. “*
- 16) Jak se snažíte předcházet či eliminovat náročné chování dětí? *„Individuálním přístupem – pokud znám spouštěče, které vedou k problémovému chování, snažím se je eliminovat do té míry, aby se u dítěte dané chování neprojevovalo. “*

- 17) Využíváte odměny a tresty? *„Zpočátku jsem k nim měla velmi odměřený přístup, ale jak jsem zjistila, v této třídě pro to, aby vše fungovalo, bylo jejich využívání nutné.“*
- 18) Jaké využíváte odměny a tresty? *„Za dobré chování odměna, ale ne vždy. Dítě nesmí dělat věci jen pro odměnu. Za špatné chování spíše přemýšlení nad svým chováním, aby si dítě uvědomilo, co udělalo špatně, neřekla bych tomu trest.“*
- 19) Jak působí odměny a tresty na děti? *„Jak na koho. Někdo vydrží poté po určitou dobu chovat se jinak. Jiní jsou ale nepoučitelní, a ačkoliv jsme jim celý rok opakovaly to samé, výsledky nebyly zdaleka vždy viditelné.“*
- 20) Co byste doporučili začínajícím pedagogům ohledně dětí s náročným chováním? *„Pevné nervy, klidný přístup, trpělivost, výborné kolegyně a neustále se vzdělávat v dané problematice.“*

Respondent č.9

- 1) Jak dlouho pracujete v mateřské škole? *„7 let“*
- 2) Jak staré děti máte ve své třídě? *„3-4 roky.“*
- 3) Kolik dětí máte ve třídě v tomto roce? *„21“*
- 4) Jaké chování byste zařadili mezi náročné u dětí v mateřské škole? *„Úzkostlivost, agresivita k ostatním dětem, aktivnější děti, které vyrušují při činnostech, poruchy řeči.“*
- 5) Jaké chování se podle vás v mateřské škole vyskytuje nejčastěji? *„Agresivita, logopedické problémy.“*
- 6) Kolik dětí z vaší třídy se chová náročným způsobem? *„3“*
- 7) V jaké situaci se projevuje jejich náročné chování popřípadě, co vyvolává toto chování? *„Všechny tři děti mají problém v komunikaci. Nemluví, neumí sdělit své potřeby. Jedno z dětí dokonce vydává různé zvuky. Špatně rozumí slyšenému. Děti neví, co mají dělat, kam mají jít atd.“*

- 8) Jak podle vás mohlo náročné chování u dětí vzniknout? *„Příčiny mohou být opožděný řečový vývoj, málo podnětné prostředí, rodiče se dětem dostatečně nevěnují, pozdější odbourávání dudlíku a lahviček.“*
- 9) S kým se radíte při řešení náročného chování dětí? *„S kolegyněmi, logopedem, často hledám v knihách nebo se účastním různých kurzů.“*
- 10) Jak lze podle vás ovlivnit náročné chování u dětí? *„Řekla bych, že hlavní, kdo může ovlivnit chování dětí jsou nejbližší dospělí jako je rodina, učitele. Měli by být správnými vzory pro děti, oni se pak budou více méně chovat podle toho, protože se učí nápodobou.“*
- 11) Jak k náročnému chování dětí přistupují jejich rodiče? *„Rodiče dětí si často myslí, že jsme si na jejich dítě takzvaně zasedli, když tvrdíme, že má nějaký problém. Nesou to velice těžce. Při logopedických problémech se rodiče často ohrazují s tím, že oni sami začali mluvit až v kolik letech, a že se to srovná, že z toho vyroste.“*
- 12) Jak k náročnému chování dětí přistupují ostatní děti ze třídy? *„Děti si s nemluvnými dětmi rozumí. Mají nějaké vlastní komunikační systémy. U jiného náročného chování záleží, jak se při kontaktu s dítětem cítí. Někdo se dítěti vyhýbá, jiný zase vyhledává takového kamaráda, se kterým zažije spousta srandy.“*
- 13) Jak přistupujete k dětem s náročným chováním? *„Vždy se snažím najít nějakou cestu jak pro mě, tak pro dítě i ostatní. Snažím se hlavně o to, aby se děti přijímaly takový, jaký jsou, aby se nevykloučovaly z kolektivu.“*
- 14) Domlouváte se s kolegyněmi předem na přístupu k dětem? *„Vždycky se snažím najít nějaký kompromis v přístupech. Každá učitelka má jiný přístup a občas jsem se setkala s tím, že je domluva k ničemu.“*
- 15) Jak se vám daří plnit domluvený přístup? *„Někdy to jde a někdy ne. Jak ze strany dětí, které umí vždy překvapit, tak ze strany pedagogů, kdy jsou kolegyně natolik rozdílné, že se nedokážou na přístupu domluvit.“*
- 16) Jak se snažíte předcházet či eliminovat náročné chování dětí? *„Snažím se vytvořit příjemné, klidné prostředí, kde se děti budou cítit dobře, bezpečně, budou chodit do*

mateřské školy rády. To je podle mě důležitý základ. Dítě by mělo cítit důvěru ve své učitele. “

- 17) Využíváte odměny a tresty? *„Ano. “*
- 18) Jaké využíváte odměny a tresty? *„Odměny využívám především slovní. Tresty využívám v případě, že chování je neúnosné jak pro učitele, tak pro ostatní děti. Trestem myslím odvedení dítěte od kolektivu, kterému neprospívá momentální chování dítěte a následuje posazení a uklidnění u stolečku při jiné hře. “*
- 19) Jak působí odměny a tresty na děti? *„Záleží na tom, jak je dítě nastavené. Někomu odměny a tresty prospívají a někomu škodí. “*
- 20) Co byste doporučili začínajícím pedagogům ohledně dětí s náročným chováním? *„Podle mě si každý musí najít tu svoji cestu ohledně dětí s náročným chováním. Rozhodně neuškodí klid, trpělivost, povídání si s dětmi o jejich chování, pozorování situací, ve kterých se chování spouští atd. Křikem, našťvaností a dalším záporným chováním se situace nejspíš bude zhoršovat. “*

Respondent č.10

- 1) Jak dlouho pracujete v mateřské škole? *„10 let“*
- 2) Jak staré děti máte ve své třídě? *„4-5 let“*
- 3) Kolik dětí máte ve třídě v tomto roce? *„25“*
- 4) Jaké chování byste zařadili mezi náročné u dětí v mateřské škole? *„Výbušné, agresivní, vztek, nepozornost, problémy s jídlem. “*
- 5) Jaké chování se podle vás v mateřské škole vyskytuje nejčastěji? *„Stále častěji se objevuje agresivita a pak mi přijde, že je také dost často problém s jídlem, “*
- 6) Kolik dětí z vaší třídy se chová náročným způsobem? *„2“*
- 7) V jaké situaci se projevuje jejich náročné chování popřípadě, co vyvolává toto chování? *„První dítě má velký problém při jídle. Jídlo okusuje jak vrabec a u každé svačiny se pozvrací. Dítě říká, že to dělá i doma a rodičům to nevadí. Druhé dítě je*

celkově jiné. Nemluví, nezapojuje se do činností ani do kolektivu. Nereaguje na nikoho. Je zamyšlený ve svém vlastním světě. Když se po něm nic nechce, tak je celkem klidný, jakmile chci, aby udělal to, co má, lehne si na zem a začne sebou bouchat, kopat okolo sebe nebo si dá ruce do takové svíce a začne s nimi třepetat vztekem. Třepetání dělá i ve velké radosti. Má také problém s jídlem buď nic nejí nebo si nacpe plnou pusou div se nepozvrací. “

- 8) Jak podle vás mohlo náročné chování u dětí vzniknout? *„Maminka vychovává děti liberálním způsobem, měla jsem kdysi ve třídě i druhé dítě. Podle mě má dítě tak velký servis, že nemá potřebu mluvit, starat se o sebe ani o okolí. Je taky možné, že má dítě opožděný vývoj, který se projevuje ve všech oblastech. “*
- 9) S kým se radíte při řešení náročného chování dětí? *„Radím se s kolegyní, rodiči, odborníky. Také si půjčím odbornou literaturu nebo se vzdělávám na seminářích. “*
- 10) Jak lze podle vás ovlivnit náročné chování u dětí? *„Podle mě je důležitá důslednost, dodržování pravidel jak doma, tak i v mateřské škole. Důležitá je také dobrá výchova, výchovný vzory. “*
- 11) Jak k náročnému chování dětí přistupují jejich rodiče? *„Maminka si dlouho nechtěla přiznat, že je její dítě jiné i přesto, že jí to její manžel taky říkal. Postupem času došla k tomu, že by mohla zajít do poradny a zjistit, jak na tom s dítětem je, popřípadě mu obstarat asistenta. “*
- 12) Jak k náročnému chování dětí přistupují ostatní děti ze třídy? *„Děti k těmto dětem přistupují bez problému. Je pravda, že jim není úplně milé sedět s nimi u stolu a koukat se na ně, jak jí, ale neovlivňuje to vzájemné vztahy ani činnosti. “*
- 13) Jak přistupujete k dětem s náročným chováním? *„Snažím se s nimi mluvit o jejich chování, zjistit důvod a vysvětlit si s dítětem, jak se to dá udělat jinak. Člověk se dozví občas zajímavé věci a pak se vlastně ani nediví proč se dítě tak chová. “*
- 14) Domlouváte se s kolegyní předem na přístupu k dětem? *„Ano. “*
- 15) Jak se vám daří plnit domluvený přístup? *„Jak kdy. Zrovna u dětí a problémy s jídlem je domluva složitější. Jedna chce, aby dítě jedlo a druhá chce, aby dítě, když mu*

nechutná odnášelo. Pak nastává situace, že chtějí všechny děti odnášet a využívají této situace. “

16) Jak se snažíte předcházet či eliminovat náročné chování dětí? *„Jak už jsem říkala, snažím se porozumět příčinám, nebýt nepříjemná, ukřičená, zbytečně netrestat. Děti si potřebují vybudovat důvěru a cítit se bezpečně. “*

17) Využíváte odměny a tresty? *„Odměny ano. “*

18) Jaké využíváte odměny a tresty? *„Za dobré chování, uklízení, pomáhání. Odměny nejsou časté. Děti pak očekávají, že za určitou činnost dostanou vždy odměnu a už to pak nedělají kvůli dobrému pocitu, ale kvůli odměně. Odměny dávám razítka na ruku, nálepky, někdy i bonbon. “*

19) Jak působí odměny a tresty na děti? *„Většinou pozitivně. Děti si tím pamatují, že to dané chování bylo správné a budou ho opakovat. “*

20) Co byste doporučili začínajícím pedagogům ohledně dětí s náročným chováním? *„Doporučila bych chválit i za maličkosti, každý chce být úspěšný. Vytvářet takový vztah a atmosféru, aby se cítili v mateřské škole dobře. “*

Seznam tabulek

Tabulka č.1: Charakteristika respondentů

Číslo respondenta	Mateřská škola	Praxe	Věk dětí	Počet dětí ve třídě
1	Karlovy vary	35 let	4-6	22
2	Karlovy vary	12 let	4-5	25
3	Karlovy vary	12 let	4-5	24
4	Okolí Českých Budějovic	17 let	3-4	20
5	Okolí Českých Budějovic	18 let	4-5	25
6	Okolí Českých Budějovic	4 roky	3-4	24
7	České Budějovice	4 roky	5-6	26
8	České Budějovice	3 roky	6-7	20
9	České Budějovice	7 let	3-4	21
10	České Budějovice	10 let	4-5	25